

Erna Hooghiemstra en Mariël van Pelt

De Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk

Inhoudsopgave

1. Waarom een Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk?

2. Hoe de Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk tot stand is gekomen

3. Kenmerkend Sociaal Werk

3.1. Wat is sociaal werk?

3.2. Focus: de meest unieke kenmerken van sociaal werk

3.3. Tot slot

4. Maatschappelijk relevant sociaal werk

4.1. Maatschappelijke meerwaarde van Sociaal Werk

4.2. Focus: van onmisbare waarde voor specifieke opgaven van dit moment

4.3. Tot slot

5. Kennisimpulsen voor het Sociaal Werk

Pijler 1: Bevorderen van sociale samenhang

Pijler 2: Bevorderen van inclusie

Pijler 3: Versterken van het gewone leven

Pijler 4: Door laten klinken van de stem van de burger/inwoner

Tot slot

6. Een voorlopig einde

Bijlage: **Adoptieplannen Kennis- en onderzoeksagenda Sociaal Werk**

1

Waarom een Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk?

Nu Sociaal Werk breed erkend wordt als ‘cruciaal’, is de tijd rijp voor de Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk. Deze breed gedragen agenda vertrekt vanuit die maatschappelijke vraagstukken waarbij de inzet van sociaal werkers onmisbaar is en stelt de unieke kenmerken van sociaal werkers centraal. Waarom is deze agenda juist nu nodig?

Sinds corona geldt sociaal werk expliciet als een cruciaal beroep. Terecht. Sociaal werkers houden vol als contact maken niet gemakkelijk is. Zij dragen bij aan verbinding tussen tegenover elkaar staande of langs elkaar heen levende groepen in kwetsbare wijken. Zij signaleren tijdig wat het eerst nodig is voor mensen die met veel problemen tegelijkertijd te maken hebben en voorkomen daarmee veel leed en overbodige zorg. Zij begrijpen de dilemma’s van ‘hun’ jongeren of aan de rafelranden verkerende eenlingen als geen ander en kunnen daarom meer bereiken. Sociaal Werk heeft meerwaarde, in crisistijden, maar ook daarbuiten.

Afbakening van een ‘open’ beroep

Anders dan andere ‘cruciale beroepen’ zoals verplegers, artsen, schoonmakers, leraren en buschauffeurs zijn sociaal werkers een moeilijk te definiëren groep. Als je op een rij probeert te zetten hoeveel sociaal werkers er nu eigenlijk

zijn in Nederland dan variëren de aantallen van 50.000 tot 350.000. En elk cijfer kent zijn eigen beperkingen. Experts in het domein komen ook niet tot een eensluidend oordeel wie nu wel en wie niet een sociaal werker is. Het helpt ook niet dat sociaal werkers in de praktijk onder allerlei functietitels werkzaam zijn en dat het gaat om een ‘open beroep’, dus dat iedereen zich zo kan noemen. Wat wel helpt om het beroep wat beter af te bakenen is dat de internationale definitie van het sociaal werk (zie ook hoofdstuk 3) steeds meer in Nederland overgenomen wordt en ook dat de opleidingen voor Sociaal Werk in het hbo en het mbo tegenwoordig gemeenschappelijke uitgangspunten hanteren. Studenten die deze opleidingen hebben gevolgd, stappen de beroepswereld in als sociaal werker.

Hoe je het ook definieert: sociaal werk is geen eenvoudig vak. Het vraagt enorm veel om in deze complexe wereld in de frontlinie te werken. Want dat kenmerkt sociaal werkers nog wel het meest: zij blijven in contact met mensen bij wie de problemen niet snel - vaak nooit helemaal - overgaan en die overal tussen wal en schip vallen. Sociaal werkers hebben voor deze taak een zorgvuldig samengestelde rugzak nodig. Niet alleen om zelf overeind te blijven, maar ook om alles in huis te hebben om urgente maatschappelijke vraagstukken te helpen oplossen en van meerwaarde te zijn én blijven voor mensen die ondersteuning hard nodig hebben.

Nodig: coördinatie, prioritering en afstemming

De breedte van het sociaal werk is een kracht, maar ook een zwakte. Het biedt ongekeerde mogelijkheden voor verbinding. Tegelijk is er het risico van versnippering. Dit maakt het moeilijk om keuzes te maken als je het beroep met kennis wilt ondersteunen. Hoewel de kaders nu helder zijn, worstelen opleidingen met de vraag welke kennis er nu het meest toe doet en een plaats verdient op het curriculum. Werkgevers willen ook gerichter kunnen investeren in professionalisering van hun sociaal werkers. En professionals in het veld zitten met praktijkvragen, zonder goed zicht op de daarvoor benodigde kennis. Iedereen is het er over eens dat er niet zozeer gebrek is aan op sociaal werk gerichte onderzoekers of kennisinstellingen. Wat wel ontbreekt zijn coördinatie, prioritering en afstemming. Andere beroepsgroepen hebben vaak een specifieke extern gefinancierde onderzoeksprogrammering, maar die ontbreekt bij het sociaal werk. Het risico bestaat daarom dat op meerdere plekken vergelijkbare kennis wordt ontwikkeld, zonder dat we dat van elkaar weten. En dat er anderszijds kennisgebieden onderbelicht blijven die juist van cruciaal belang zijn om sociaal werkers te ondersteunen. Focus is dus nodig. De rugzak van sociaal werkers kan niet onbepert volgestopt worden.

Een lang gekoesterde wens

Het is een al langer gekoesterde wens om te werken aan het versterken van de onderbouwing met kennis van het sociaal werk [zie publicaties als Meer van Waarde; Sociaal Werk op Solide basis]. De tijd is rijp, nu de waarde van Sociaal Werk steeds breder erkend wordt. Het Ministerie van VWS ondersteunde het proces om te komen tot deze gezamenlijk tot stand gebrachte en breed gedragen Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk. De agenda vertrekt vanuit die maatschappelijke vraagstukken waar de inzet van sociaal werkers onmisbaar voor is en stelt de meest unieke kenmerken van sociaal werkers centraal. Het geeft richting voor toekomstige keuzes in onderzoeksprogramma's, verspreiding-, implementatie en professionaliseringsactiviteiten. De agenda kan ook vertaald worden in curricula van opleidingen. Met vereende krachten willen we ervoor zorgen dat sociaal werkers daar met kennis ondersteund worden waar zij het meest van waarde zijn. En als we het erover eens zijn voor welke vraagstukken sociaal werkers onmisbaar zijn en wat hun unieke kracht is, dan hebben we meteen iets in handen om dat vage vak meer smoel te geven.

Een gezamenlijke agenda

De Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk is tot stand gekomen dankzij Movisie, BPSW, Sociaal Werk Nederland, Lectorenplatform Sociaal Werk, Werkplaatsen Sociaal Domein, Divosa, verschillende gemeenten, verschillende welzijnsorganisaties, het ministerie van VWS, opleidingen voor Sociaal Werk in het Hbo en het Mbo, Tranzo (academische werkplaats Sociaal Werk), BVJong, DIVOSA, GGZ-Nederland, FCB, ACTIZ, Jeugdzorg Nederland, SAM, BCMB, buurtplein, Regieorgaan SIA, LOC, LSA, en verschillende ervaringsdeskundigen.

2

Hoe de Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk tot stand is gekomen

De trekkers van de agenda, Erna Hooghiemstra en Mariël van Pelt vertelden in een interview met Paul van Yperen op www.movisie.nl over de wijze waarop deze agenda tot stand is gekomen. ‘Het is geen optelsom van willekeurige wensenlijstjes.’

Hoe zijn jullie begonnen?

Mariël van Pelt: ‘Om te komen tot een Kennis- en Onderzoeksagenda die echt richting geeft en gebruikt wordt, hebben we gekozen voor een proces waarin zoveel mogelijk verschillende partijen betrokken zijn die daadwerkelijk bijdragen. We hebben nu stakeholders die vanuit de praktijk, het onderwijs, het onderzoek, het beleid en als cliëntenvertegenwoordigers te maken hebben met sociaal werk.’

Erna Hooghiemstra: ‘Op verzoek van de stakeholders heb ik de rol gekregen van onafhankelijk begeleider. Movisie, met name Mariël, ondersteunde mij en het proces. Wij waken er samen voor dat alle stakeholders een stem krijgen. En wij zorgen ervoor dat het geen optelsom wordt van willekeurige wensenlijstjes, maar dat er samenhang komt en stakeholders ook elkaar inspireren. De kracht is dat er straks een agenda ligt met gemeenschappelijke uitgangspun-

ten die door verschillende stakeholders gehanteerd kunnen worden. Zodat bijvoorbeeld tegelijkertijd gewerkt wordt aan nieuwe kennis over een urgent praktijkvraagstuk als aan het vertalen van bestaande kennis naar het onderwijs en beleid.’

Hoe breng je die focus aan?

Mariël: ‘Samen hebben we gekozen voor een proces waarin steeds scherpere keuzes gemaakt worden. Een te brede of te omvangrijke Kennis- en Onderzoeksagenda helpt het sociaal werk niet verder. Het is nu nodig dat het vak versterkt wordt op onderdelen die er echt toe doen. De bijvangst van het samen tot een focus komen is dat sociaal werk daarmee een duidelijker profiel krijgt.’

Erna: ‘Om tot keuzes te komen organiseren we stakeholdersessies. De eerste was eind 2019 waarin wat grove contouren werden getekend. Wat trouwens meteen opviel was het gevoel van urgentie en de wens om een bijdrage te leveren. In mei 2020 vond de stakeholdersessie plaats die we vanwege corona moesten omvormen tot een online-versie. In kleinere groepen gingen ruim 40 stakeholders met elkaar in gesprek over de vraag ‘voor welke urgente

maatschappelijke vraagstukken sociaal werk onmisbaar was' en 'wat de unieke kenmerken van sociaal werk zijn' om deze rol te spelen. De opbrengst was rijk. We hebben er, samen met een aantal deelnemers, patronen in kunnen ontdekken. Uiteindelijk werden dat vier onderliggende maatschappelijke vraagstukken waarvoor sociaal werk onmisbaar is en drie unieke hoofdkenmerken van sociaal werk.'

MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN WAARVOOR SOCIAAL WERK ONMISBAAR IS VOLGENS DE STAKEHOLDERS:

- Versterken van sociale samenhang (bijvoorbeeld in wijken).
- Bevorderen van inclusie (bijvoorbeeld van kwetsbaren).
- Centraal stellen van het gewone leven.
- Door laten klinken van de stem van de burger.

Unieke kenmerken van sociaal werk volgens de stakeholders:

- Werken vanuit nabijheid
- Verbinden van mensen en werelden
- Gerichtheid op versterken van vangnetten

Welke vragen kwamen er uit de praktijk?

Mariël: 'Het doel is om een agenda op te leveren die professionals versterkt. Daarom was het essentieel om de praktijk te bevragen. Dit hebben we gedaan via een digitale enquête via websites en sociale media. Het kader was de opbrengst van de stakeholdersessie. We hebben professionals gevraagd welke van de vraagstukken en kenmerken in hun dagelijkse praktijk van belang waren. En ook wat hun behoefte aan kennis was. Dat leverde bijna 400 praktijkvragen op.

Erna: 'Het was spannend hoeveel professionals in deze coronatijd de peiling zouden beantwoorden. Het viel niet tegen: ruim 300 sociaal werkers met diverse achtergronden hebben meegedaan. Ik was onder de indruk van de rake vragen die werden geformuleerd. Het geeft inzicht in de dilemma's waartegen professionals nu in hun werk aanlopen. Enerzijds werken aan een inclusie, anderzijds is de wijk gepolariseerd. Hoe laveer je tussen deze tegenstellingen. Of deze: Wat is er voor nodig om de maatschappelijke opvang meer toekomstgericht te maken en te laten leiden tot een duurzamer effect voor cliënten in plaats van te zien als noodvoorziening waardoor hoge terugval in dakloosheid. Opvallend was de honger naar meer kennis. De leergierigheid eigenlijk. Of de wens nog beter te worden.'

WAT VERSTAAN WE ONDER KENNISONTWIKKELING?

Kennisontwikkeling, wordt in navolging van de Kennisagenda Preventie (2020) breed gedefinieerd. Kennisontwikkeling heeft niet altijd als doel nieuwe kennis te ontwikkelen, maar richt zich ook op hoe reeds bestaande kennis beter kan worden ontsloten voor sociaal werkers en op hoe kennisbenutting kan worden gestimuleerd. De waarde van verschillende kennisbronnen: wetenschappelijke kennis, kennis vanuit beleid, van professionals en van de doelgroep wordt daarbij erkend.

PEILING

302 sociaal werkers hebben deelgenomen aan de peiling. Deze sociaal werkers vormen een goede afspiegeling van de brede beroepsgroep. (Bedrijfs)maatschappelijk werkers, opbouwwerkers, wijkteammedewerkers, jongerenwerkers, ouderenwerkers, (ambulante) hulpverleners in de GGZ, sociaal raadslieden, schuldhulpverleners en jeugdhulpprofessionals deden mee. Zij werken in verschillende welzijnsorganisaties, (jeugd) zorgorganisaties, wijkteams, bij de gemeente, in de maatschappelijke opvang en voor een klein deel als zelfstandige.

Een ruime meerderheid heeft hbo-bachelor-niveau. Iets meer dan de helft van de sociaal werkers werkt met individuen en gezinnen. Bijna 20% geeft aan collectief te werken. En zo'n 30% werkt zowel individueel als collectief. De deelnemende sociaal werkers zijn erg ervaren: 75% heeft meer dan 5 jaar werkervaring, waarvan 60% meer dan 10 jaar werkervaring. We kunnen er dan ook vanuit gaan dat de deelnemers aan de peiling goed zicht hebben op de sociaal werk praktijk, de vraagstukken die zich daar voor doen en de kennis die zij voor hun werk nodig hebben. In totaal hebben 165 sociaal werkers bijna 400 (394) praktijkvragen geformuleerd. Deze geven een goed beeld van de kennisbehoefte die sociaal werkers hebben om hun werk goed te kunnen doen en vormen het fundament voor de inhoud van de Kennis- en Onderzoeksagenda.

Hoe onderbouwen jullie de agenda?

Erna: 'Om van die praktijkvragen naar een serie kennisvragen of kennisthema's te komen, hebben we een Raad voor Kennis en Onderzoek ingesteld. Deze bestaat uit lectoren, promovendi en andere onderzoekers op het terrein van sociaal werk. Zij hebben in kaart gebracht welke kennisgebieden van waarde zijn om de vragen die leven in de praktijk te beantwoorden. Zij zetten systematisch op een rij welke kennisimpulsen nodig zijn, waarbij zij hun overzicht van bestaande en nog ontbrekende kennis gebruiken.'

Mariël: 'Voor de duidelijkheid; het is geen volledige beschrijving van de kennisbasis van het sociaal werk. We werken toe naar een agenda die de meest urgente kennishiaten zichtbaar maakt. Het kan gaan om kennisgebieden waar nog onderzoek naar gedaan moet worden, omdat er nu onvoldoende kennis over bestaat. Het kan ook gaan om kennisgebieden waar wel degelijk onderzoek naar gedaan is, maar die te weinig ontsloten is. Dat vraagt om meer of gerichtere verspreiding. Het kan ook gaan om kennis die wel ontsloten is, maar die niet goed toepasbaar is. Dan zijn er investeringen nodig op het gebied van implementatie.'

Wat is jullie uiteindelijke doel?

Mariël: 'De agenda moet zo duidelijk zijn dat het richting geeft. De agenda moet ook toepasbaar zijn. Daarom staat in de laatste fase van het traject 'adoptie' van de agenda door stakeholders centraal. In de derde stakeholder-sessie hebben stakeholders de conceptagenda vanuit hun perspectief aangescherpt. In de laatste sessie wordt de agenda door de stakeholders aangeboden aan het ministerie van VWS en dan zullen ook diverse stakeholders laten zien wat zij ermee gaan doen.'

Erna: 'Dan zit ons werk erop. Maar de agenda is nooit af. Het is een levend document, een groeimodel. We hopen dan ook en zullen er zeker op aansturen dat er een zekere regie komt op alle vervolgacties, en dat het een gezamenlijk groeiproces blijft. Ook is het nodig om steeds te herijken welke kennis urgent is. Er moet oog blijven voor een aantal basisingrediënten, maar ook ruimte zijn voor nieuwe uitdagingen waar sociaal werkers mee te maken krijgen, zoals nu bijvoorbeeld corona.'

WERKWIJZE RAAD VAN KENNIS & ONDERZOEK

De Raad van Kennis & Onderzoek is in het najaar van 2020 aan de slag gegaan. In totaal bogen 16 lectoren, onderzoekers en promovendi zich over de vraag welke kennisgebieden van belang zijn om de beroepsuitoefening van sociaal werkers te versterken en welke kennisimpulsen hiervoor nodig zijn. Hiervoor zijn de praktijkvragen van de sociaal werkers uit de peiling als uitgangspunt genomen. Deze zijn op basis van de deskundigheid van de Raad van Kennis & Onderzoek vertaald in benodigde kennis waarvoor extra impulsen nodig zijn. Daarbij is de volgende werkwijze gevolgd, die door een afvaardiging (zes lectoren) uit de Raad is voorbereid.

Stap 1. Van praktijkvragen naar kennisthema's

De praktijkvragen zijn geclusterd per maatschappelijke vraagstuk. Vervolgens zijn de vier maatschappelijke vraagstukken aangescherpt op basis van de bijbehorende praktijkvragen. Wat speelt er nu vooral en wat hebben sociaal werkers hier te doen? Dit leidde tot een beschrijving van de opgave(n) die sociaal werkers hebben bij ieder van deze vraagstukken.

Daarna keken de onderzoekers welke kennis sociaal werkers nodig hebben om deze opgave(n) goed uit te kunnen voeren. Zij liepen daarvoor drie kennisgebieden van het sociaal werk na en vulden dit in op basis van hun expertise. Vanwege de beperkte doorlooptijd en middelen was er helaas geen tijd om een systematische literatuursearch hiervoor te doen.

Het gaat om de volgende kennisgebieden:

- Kennis over vraagstuk(ken), doelgroep(en) en normatieve en theoretische kaders.
- Kennis over methodisch werken (vakmanschap, karakteristieken, aanpakken en interventies, werkzame factoren).

- Kennis over het krachtenveld van sociaal werk (samenwerking, sociaal beleid, positie, juridisch kader).

Per maatschappelijk vraagstuk kwam er zo een thematische beschrijving van benodigde kennis: kennisthema's.

Stap 2. Van kennisthema's naar kennishiaten

Daarna gingen de onderzoekers na welke delen van deze kennisthema's al aanwezig zijn voor sociaal werkers en wat juist nog ontbreekt. Dit leidde tot het vaststellen van de kennishiaten. Er is sprake van een kennishiaat als de kennis nog door middel van onderzoek ontwikkeld moet worden. Maar er is ook een kennishiaat als de kennis er wel is, maar onvoldoende gebruikt wordt door sociaal werkers in de praktijk. Hetzij omdat de toepassing van deze kennis nog een vertaalslag vraagt of betere implementatie, hetzij omdat de kennis niet goed vindbaar is voor professionals.

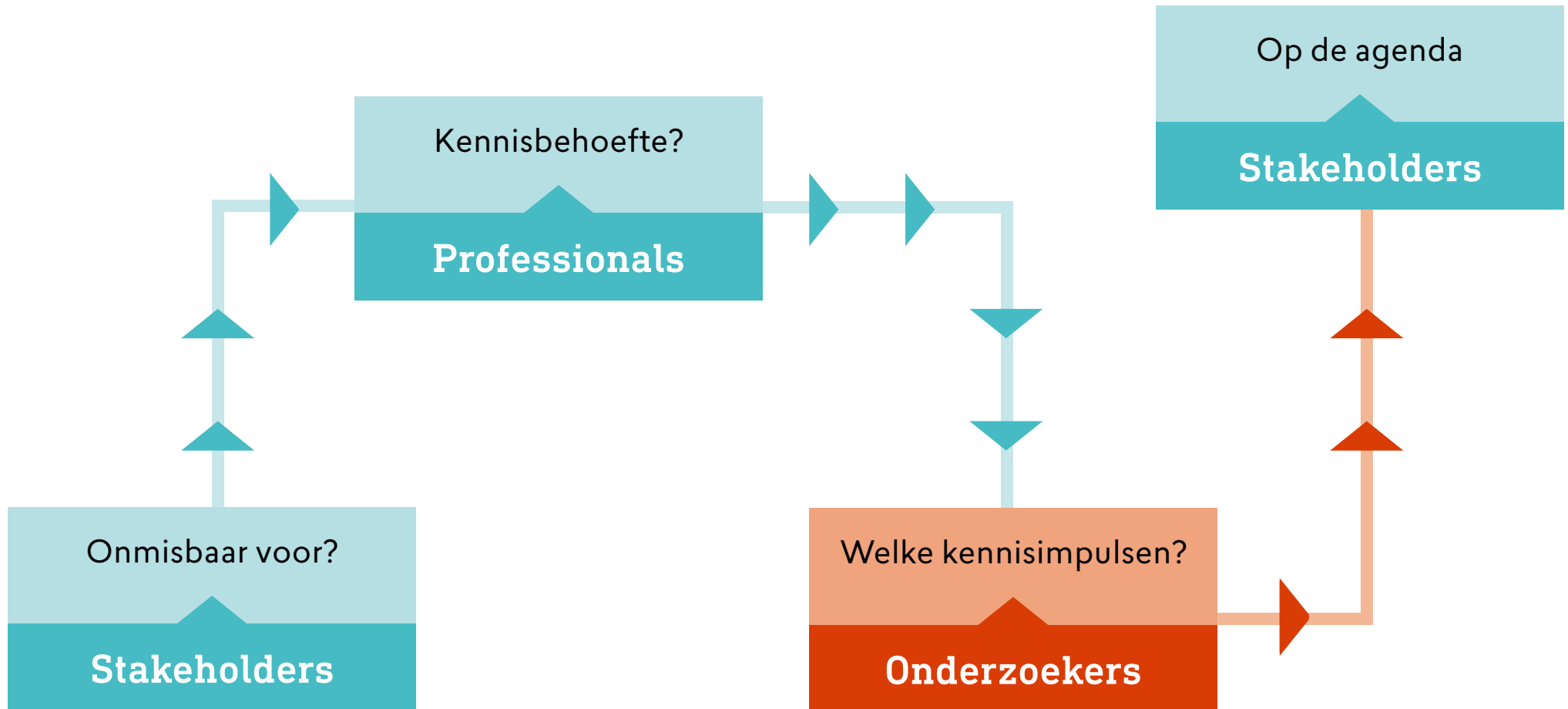
Stap 3. Van kennishiaten naar kennisimpulsen

Op basis van stap 2 konden de onderzoekers vervolgens bepalen welke kennisimpulsen dan nodig zijn op de korte termijn. Per vraagstuk zijn deze in de vorm van aanbevelingen geformuleerd. Daarnaast is er nog een aantal vraagstuk doorsnijdende kennisimpulsen. Uiteindelijk heeft dit geleid tot vier pijlers die elk zijn uitgewerkt in: sociale opgave(n), kennisthema's en kennisimpulsen.

Stap 4. Feedback

Dit is vervolgens voor feedback voorgelegd in de 3e stakeholdersessie, waarbij een brede vertegenwoordiging van partijen, in totaal 28 mensen, aanwezig was. Daarnaast hebben bepaalde partijen, zoals de Academische Werkplaats Sociaal Werk van Tranzo, de Werkplaatsen Sociaal Domein en het Landelijk Opleidingsoverleg Sociaal Werk ook apart nog feedback gegeven op de pijlers. Deze feedback is meegenomen in de uiteindelijke Kennis- en Onderzoeksagenda.

Stappen op weg naar...

Waarom een Kennis- en Onderzoeksagenda?

Hoe is het tot stand gekomen?

Kenmerkend Sociaal Werk

Maatschappelijk relevant sociaal werk

Kennisimpulsen voor Sociaal Werk

Een voorlopig einde

Bijlage: Adoptieplannen

3

Kenmerkend Sociaal Werk

Op onze zoektocht naar gerichte ondersteuning van sociaal werk met kennis, zijn we in kaart gaan brengen wat kenmerkend is aan sociaal werk. Om juist op die kenmerken, waar sociaal werk onderscheidend is van andere professies, kennis in te kunnen zetten. We vertrokken breed en zochten daarna vanuit de praktijk de focus. Hiermee bakenen we de Kennis- en Onderzoeksagenda af. De bijvangst van deze focus is dat sociaal werk daarmee een duidelijker profiel krijgt.

3.1. Wat is sociaal werk?

Breed begrip

Sociaal Werk is een breed begrip dat naar verschillende dingen tegelijk verwijst. Sociaal werk is de naam van het beroep en duidt de brede beroepsgroep van sociaal werk professionals aan. Sociaal werk is datgene wat sociaal werkers doen, zoals verpleegkundigen zorg verlenen en docenten onderwijs geven, doen sociaal werkers sociaal werk. Sociaal Werk is de naam van de mbo-en hbo opleiding voor sociaal werkers. Sociaal Werk verwijst naar een van de sectoren waar sociaal werkers werkzaam zijn, terwijl veel sociaal werkers ook in andere sectoren werken. En Sociaal Werk is de naam van de wetenschappelijke discipline die kennis voor en over sociaal werk beschrijft. Des te meer noodzaak om te kijken naar de kernelementen in het sociaal werk. Daarvoor is de hernieuwde internationale definitie van sociaal werk uit 2014, die ook in Nederland gehanteerd wordt, belangrijk.

INTERNATIONALE DEFINITIE VAN SOCIAAL WERK

Sociaal werk is een praktijk-gebaseerde professie en een academische discipline die sociale verandering en ontwikkeling, sociale cohesie, empowerment en bevrijding van mensen bevordert. Principes van sociale rechtvaardigheid, mensenrechten, collectieve verantwoordelijkheid en respect voor diversiteit staan centraal in sociaal werk. Onderbouwd door sociaal werk theorieën, sociale wetenschappen, menswetenschappen en inheemse en lokale vormen van kennis, engageert sociaal werk mensen en structuren om levensuitdagingen en problemen aan te pakken en welzijn te bevorderen (IFSW, 2014).

Nieuw in deze definitie is dat sociaal werk naast een professie ook als een academische discipline wordt beschouwd. Dat betekent dat voor het versterken van het sociaal werk mede ingezet moet worden op de wetenschappelijke onderbouwing van het sociaal werk. Deze wetenschappelijke fundering is nodig om sterk sociaal werk in de praktijk te hebben, waarbij ook ondersteuning van sterk sociaal beleid nodig is, laat Tine van Regenmortel, bijzonder hoogleraar Sociaal Werk in haar recente oratie (2020) zien. Deze Kennis- en Onderzoeksagenda draagt daar aan bij. Niet alleen door focus aan te brengen in waar dan wetenschappelijk onderzoek naar gedaan zou moeten worden, maar ook door aan te geven welke impulsen nodig zijn om kennisbenutting in praktijk en beleid te bevorderen.

UITGEBREIDERE INFORMATIE OVER WAT SOCIAAL WERK IS

- Linders, L. & Verharen, L. (2018), *Missie Sociaal Werk*. In: Platform Lectoren Sociaal Werk. *Denken over professionaliteit van het sociaal werk*. lectorensociaalwerk.nl/publicaties/Missie_sociaal_werk
- Vandekinderen, C., Roose, R., Raymaeckers, P., & Hermans, K. (2018), *Sociaalwerkconferentie 2018. Sterk Sociaal Werk Eindrapport*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
- Pelt, M. van, Roose, R., Spierts, M., Hoijtink, M., & Verharen, L. (red.) (2020), *Professionalisering van Sociaal Werk in Nederland en Vlaanderen. Theorie, praktijk en debat in Nederland en Vlaanderen*. Bussum: Coutinho.
- Liefhebber, S., Radema, D., Dam, C. van, Hens, H., & Weyburg, D. (2018), *Beroepscompetentieprofiel voor de Sociaal Werker, W&MD*. Utrecht: programma Sociaal Werk Versterkt.
- Spierts, M., Sprinkhuizen, A., Scholte, M., Hoijtink, M., Jonge, E. de, & Doorn, L. van (red) (2017), *De brede basis van het sociaal werk. Grondslagen, methoden en praktijken*. Bussum: Coutinho.
- [Canon Sociaal werk](#).

Van hieruit kunnen we een aantal kenmerken van sociaal werk benoemen:

Sociaal functioneren én sociale verandering

Sociaal werkers ondersteunen individuen, gezinnen, (kleine) groepen en gemeenschappen bij problemen op het gebied van bijvoorbeeld wonen, financiën, werk, relaties en opvoeding. Met als doel dat mensen zo goed mogelijk mee kunnen doen aan de samenleving op een manier die hen recht doet en die zij zelf waardevol vinden. Tegelijkertijd werken sociaal werkers aan sociale verandering. Sociaal werkers signaleren, agenderen en adresseren

factoren in de omgeving van mensen in kwetsbare situaties, vaak ook in de systeemwereld, die hun problemen veroorzaken of in stand houden. Sociaal werkers nemen daarvoor met een kritische blik het beleid onder de loep en maken een vertaalslag van beleid naar praktijk en van praktijk weer terug naar beleid. Om dit goed te kunnen doen, zijn sociaal werkers sociaal-politiek bewust (Verharen & Linders, 2018).

Waarden

Sociaal werk is waarden-gedreven. Sociaal werkers werken op basis van morele overwegingen over kwaliteit van leven. Zij baseren zich daarbij op de principes van een democratische rechtstaat en de universele rechten van de mens (Verharen & Linders, 2018). Zij zetten zich in voor menselijke waardigheid, sociale rechtvaardigheid en werken met respect voor diversiteit en de eigenwaarde(n) van mensen.

Integraal

Sociaal werkers kijken naar heel de mens in zijn omgeving. Ze werken krachtgericht zonder de kwetsbaarheid en diversiteit van mensen uit het oog te verliezen. Sociaal werkers integreren in hun aanpak zowel de materiële als de immateriële aspecten van het leven van burgers: leefomstandigheden, leefstijl, gezondheid en zingeving. Sociaal werkers helpen voorwaarden te creëren voor een inclusieve samenleving (Verharen & Linders, 2018).

Methodisch werken op micro-, meso- en macroniveau

Sociaal werkers werken methodisch. Dat wil zeggen doelgericht, systematisch en procesmatig. Sociaal werkers werken vanuit een houding van presentie: meelevend en nabij. Zij zijn kundig in sociale interacties en hanteren diverse vormen van communicatie: verbaal, non-verbaal en met inzet van creatieve middelen (Verharen & Linders, 2018). Sociaal werkers bewegen zich in een dynamisch speelveld waarin ze weloverwogen steeds opnieuw een keuze maken tussen individueel dan wel collectief werken en tussen hulpverlening,

Waarom een Kennis- en
Onderzoeksagenda?

Hoe is het tot
stand gekomen?

Kenmerkend
Sociaal Werk

Maatschappelijk
relevant sociaal werk

Kennisimpulsen
voor Sociaal Werk

Een voorlopig
einde

Bijlage:
Adoptieplannen

ondersteuning, activering en participatie (Spierts, et al, 2017). Sociaal werkers werken op micro-, meso- en macro niveau. Zij maken hierbij gebruik van het methodisch handelingsrepertoire van de sociaal werker.

Generiek en specifiek

Sociaal werkers werken in tal van verschillende takken van sport. Dit is terug te zien in de diversiteit aan functies, werkvelden en doelgroepen waar zij mee werken. Sociaal werkers zijn in allerlei organisaties te vinden: welzijnsorganisaties, jeugdhulpinstanties, GGZ- instellingen, gehandicaptenzorg, woningbouwcorporaties, gemeenten, culturele instellingen, onderwijsinstellingen, ziekenhuizen, bedrijven, defensie en ngo's (zoals Vluchtelingenwerk). Dit maakt dat sociaal werkers naast hun generieke competenties ook specifieke deskundigheid hebben. Het helpen van mensen in armoede en schulden vraagt andere deskundigheid dan schoolmaatschappelijk werk. En voor het ondersteunen van statushouders bij hun inburgering komt weer andere kennis kijken dan bij het ondersteunen van gezinnen bij de opvoeding. Het handelen van iedere sociaal werker wordt dus gekenmerkt door een generiek deel. Daarin zijn de hierboven genoemde kenmerken terug te vinden. Dit is typerend voor iedere sociaal werker. Daarnaast heeft een sociaal werker specifieke deskundigheid op een of meerdere levensdomeinen en/of doelgroepen.

” Met de Kennis- en Onderzoeksagenda willen we juist het generieke deel, dat wat alle sociaal werkers gemeen hebben, versterken.

Kortom: sociaal werkers zijn experts in het sociale

Deze bovenstaande beschrijving maakt duidelijk waarom 'sociaal werkers expert zijn in het sociale', zoals een van de stakeholders het krachtig formuleerde. Het is echter nog steeds een brede beschrijving. Deze breedte van het sociaal werk is een kracht, maar ook een zwakte. Het biedt ongekende moge-

lijkheden voor verbinding. Tegelijk is er het risico van versnippering. Dit maakt het moeilijk om keuzes te maken als je het beroep met kennis wilt ondersteunen. Daarnaast horen bepaalde kenmerken ook bij andere professies. Artsen bijvoorbeeld werken ook aan het realiseren van waarden: namelijk de volksgezondheid. En verpleegkundigen hebben evengoed een generieke basis en daarboven specialistische kennis: denk bijvoorbeeld aan een wijkverpleegkundige of IC-verpleegkundige. Daarom gingen we voor de Kennis- en Onderzoeksagenda nog een stap verder en gingen we in gesprek met stakeholders over de meest unieke kenmerken van sociaal werk.

3.2. Focus: de meest unieke kenmerken van sociaal werk

Met uniek bedoelen we: die kenmerken die typerend zijn voor sociaal werk en waarmee sociaal werkers zich onderscheiden van andere professionals die ook bij de aanpak van sociale problemen betrokken zijn.

” Voor mij als ouder maakt het niet uit, wat voor functie een professional heeft, als ze maar luistert en goed doorverwijst.

Dit was het ontvullende antwoord van een vertegenwoordiger van een cliëntenorganisatie in een van de stakeholdersessies op de vraag wat er zo uniek is aan een sociaal werker. En dat laat meteen zien hoe belangrijk de aanwezigheid is van de groep voor wie je het doet. De boodschap: Uiteindelijk gaat het erom dat wat je doet goed is. En dat betekent ook dat professionals doen waar zij het beste in zijn. Waar zijn sociaal werkers het beste in?

Een van de bestuurders keek vooral overstijgend naar de vraag en antwoordde: Sociaal Werk heeft aandacht voor kwaliteit van leven. Dat lijkt een open deur. Maar dat doen lang niet alle beroepen en Sociaal Werk heeft goed zicht op

Waarom een Kennis- en Onderzoeksagenda?

Hoe is het tot stand gekomen?

Kenmerkend Sociaal Werk

Maatschappelijk relevant sociaal werk

Kennisimpulsen voor Sociaal Werk

Een voorlopig einde

Bijlage: Adoptieplannen

wat kwaliteit van leven is. En een onderzoeker gaf aan dat de kern van Sociaal Werk is, zoals dat in Vlaanderen wordt genoemd: hoop verlenen (perspectief bieden) en bruggenbouwen. Of: Anderen zich laten verplaatsen in een ander perspectief. Een beleidsmedewerker beschreef de unieke kracht van sociaal werkers als 'onze voelhorens van de lokale samenleving'. Een professional die deelnam aan de discussie bleef heel praktisch en zei: het unieke van sociaal werk is met een tasje langsgaan bij kwetsbare mensen in de wijk.

Hieronder 'verhalen' we uit de gesprekken in de drie gehouden stakeholder-sessies met sociaal werkers, cliënt- en inwonersvertegenwoordigers, ervaringsdeskundigen, werkgevers, mbo- en hbo-onderwijs, gemeenten, de beroeps- en brancheverenigingen, kennisinstituten en onderzoekers over deze unieke kenmerken. We kleuren dit in met treffende praktijkvragen van professionals uit de peiling. Deze maken ook duidelijk waar de kennisbehoefte in de praktijk ligt als het gaat om versterken van deze kenmerken.

Door met elkaar in discussie te gaan kwamen de stakeholders tot drie bovenliggende unieke kenmerken van sociaal werkers. Deze werden onderschreven door de sociaal werkers die aan de peiling meededen. Het zijn dus kenmerken waarin zij zich als sociaal werker herkennen. De drie kenmerken zijn samen te vatten als: nabijheid, verbinding en versterking.

Nabijheid

De stakeholders brachten het volgende naar voren: sociaal werkers werken vanuit een nabije relatie aan veranderingen. Dat doen ze op een professionele manier. Maar vooral ook empathisch. Ze zijn oprecht geïnteresseerd in mensen. Ze leggen contact en sluiten aan bij wie de ander is. Ze hebben oog voor de mens en vertrekken niet vanuit het probleem. Ze spannen zich in om het perspectief van de burgers/cliënten kennen. Ze zorgen dat ze aanspreekbaar en – wat iemand mooi noemde – 'aanklampbaar' zijn. Op die manier komen ze ook op tijd bij problemen en vragen, voordat die erger worden. Of zoals een van de stakeholders het verwoordde: 'presentie komt voor preventie en vroegsignalering'. Ze komen daarmee als eerste harde problemen op het spoor, zonder daar naar op zoek te zijn. Of anders gezegd: "sociaal werkers sluiten doelloos aan". Ze zijn aanwezig in de wijk, gaan zonder agenda in gesprek met iedereen, bouwen vertrouwen op en zorgen ervoor dit niet te beschamen. Ze investeren en werken aan de relatie met mensen in hun leefomgeving. Ze bejegenen hen onbevooroordeeld. Ze blijven naast mensen staan, ook als het niet lukt, laten ze hen niet in de steek.

Sociaal werkers, zo bleek uit de peiling, hebben behoefte aan kennis om goed nabij te kunnen werken. Dit gaat enerzijds om kennis over hoe ze zelf nog beter nabij kunnen komen en zijn. Anderzijds om kennis om te kunnen onderbouwen en verantwoorden naar andere professionals, opdrachtgevers en financiers waarom nabij zijn zo belangrijk is en loont. Zie bijvoorbeeld de volgende praktijkvragen.

Waarom een Kennis- en Onderzoeksagenda?

Hoe is het tot stand gekomen?

Kenmerkend Sociaal Werk

Maatschappelijk relevant sociaal werk

Kennisimpulsen voor Sociaal Werk

Een voorlopig einde

Bijlage: Adoptieplannen

VOORBEELDEN

- Niet meer eindeloos switchen van hulpverlener.
- Het bereiken van voor professionals “onzichtbare” individuen of groepen, zoals niet-westerse migranten met dementie.
- Jongerenwerkers moeten vertrouwen opbouwen en daarna jongeren verwijzen, maar niet alle jongeren kun je zomaar verwijzen omdat zij met moeite iemand hebben vertrouwd en niet meer zo makkelijk los wil laten waardoor zij weer in dezelfde situatie belanden als voorheen. Dus er moet iets bestaan van een warme overdracht en dat kost tijd en tijd is geld dus het is niet makkelijk.
- Welke effecten heeft het actief zichtbaar zijn in de wijk, in preventieve zin, op korte en langere termijn?
- Hoe benader ik cliënten met een dubbele diagnose op een manier die passend is, en recht doet aan, voor de cliënt?

Verbinding

Sociaal Werk, vinden de stakeholders, kan een brugfunctie vervullen tussen de vele actoren die een rol spelen bij sociale vraagstukken of individuele problemen. Sociaal werkers vormen de schakel naar de doelgroepen. Zij staan daar direct mee in contact, ze zijn daarmee voor beleidsmakers de voelhorens. Sociaal werkers hebben een brede blik, nemen de hele situatie in ogenschouw, bekijken het probleem van alle kanten en nemen alle partijen mee. Ze staan zo dicht bij de mensen om wie het gaat, dat zij hun signalen kunnen oppikken en bundelen en vertalen naar beleidsmakers. Ze hebben oog hebben voor de context waarin het vraagstuk zich afspeelt. Uniek is dat ze kunnen schakelen en aanpassen aan de omgeving: ‘kameleonnen’ zei iemand treffend. Ze handelen als vanzelfsprekend domeinoverstijgend, omdat ze kijken naar alle aspecten van het gewone leven. Bij verbinden hoort ook weten wanneer je je grenzen bereikt als sociaal werker en je anderen moet inschakelen. Weten

wanneer je andere expertise nabij moet halen om mensen met een kwetsbaarheid goed te kunnen helpen.

Het gaat bij verbinden om verbinden van (groepen) mensen onderling, verbindingen leggen met andere professionals in bijv. interprofessionele samenwerking, verbindingen leggen tussen de verschillende problemen waar mensen mee kampen, zeker in het kader van multiproblematiek; en het verbinden van politiek en beleid aan praktijk en vice versa.

Het viel op dat sociaal werkers in de peiling vaak kwesties benoemden die te maken hadden met hun verbindende rol. Het is een taak die sinds de transities zwaarder is gaan wegen en niet altijd makkelijk is om goed in de praktijk te brengen. Er ligt dus een duidelijke kennisbehoefte om de verbindende rol van het sociaal werk te versterken. In de praktijkvragen die sociaal werkers noemden is de verscheidenheid in verbinden terug te zien.

VOORBEELDEN

- Verbinden van netwerkpartners onderling: hoe gaan we echt werken volgens 1 gezin/wijk-1 plan principe?
- Ik zou graag meer kennis hebben om de kloof te dichten tussen de bestuurders van mijn organisatie en de werkvloer. Deze is enorm, zorgt voor frustratie en onmacht.
- Relatieverbetering tussen ambtenaren, burgers en adviesraden.
- Verbinden van burgerinitiatieven aan elkaar.
- Bruggen bouwen tussen Nederlanders en statushouders die worden gehuisvest in een gemeente (hoe komt er meer verbinding?)
- Hoe kunnen sociaal werkers elkaar vinden en versterken over de schotten van organisaties en functies heen? Of wat kunnen zij zelf doen om deze verbinding structureel te versterken?

Versterkend werken

In de stakeholdersessie werd door diverse deelnemers benadrukt dat sociaal werkers aan een samenleving bouwen met vangnetten waardoor mensen weer perspectief houden. Ze zijn er voor mensen die vallen tussen wal en schip, die nergens anders terecht kunnen en die niet vanuit zichzelf met een vraag naar de hulpverlening toekomen. Ze hebben hart voor mensen met kwetsbaarheden, zij die zich in een gemarginaliseerde positie bevinden. Sociaal werkers kunnen omgaan met hele hardnekkige problemen die niet oplosbaar zijn, en blijven dan toch geduldig. Ze laten zich niet laten ontmoedigen door kleine stappen vooruit en soms weer achteruit. Of zoals Rudi Roose het vorig jaar in zijn Marie Kamphuislezing (2019) verwoordde: 'sociaal werkers zijn een blij Sisyphus'. Voor sommige mensen is stabiel blijven met hulp van sociaal werk al versterkend en een grote prestatie. Sociaal werkers maken contact, durven erin te stappen, gaan er op af. Ze zijn in staat de krachten van mensen, die voor anderen onbenaderbaar zijn, te herkennen, aan te moedigen en in verbinding te brengen met hun omgeving en de samenleving. Op een respectvolle manier die past bij deze mensen en aansluit bij wat voor hen van betekenis is.

Hoewel hier minder praktijkvragen over naar voren kwamen vanuit de sociaal werkers die deelnamen aan de peiling, was het duidelijk dat ook rondom versterkend werken een kennisbehoefte ligt. Zie onder meer de volgende vragen.

VOORBEELDEN

- Hoe ga je om met de weerstand van een gezin om het informele netwerk bij knelpunten in de opvoedsituatie van het gezin te betrekken?
- Vaak is de verwachting dat de professional de problemen 'oplost' en wordt het niet vanzelfsprekend of als te belastend ervaren om het informele netwerk erbij te betrekken.
- Netwerk vergroten als je onder de stress zit door je leven: hoe is dat mogelijk?
- Er zijn gezinnen die niet opvallen en geen hulp vragen, maar deze wel nodig hebben. Dat doen ze niet omdat ze bijvoorbeeld niet weten dat het kan of omdat het cultuur gebonden is (je hangt de vuile was toch niet buiten).
- Geldzorgen zijn een grote bron van onrust in het welzijn van mensen en geven veel disbalans in de draagkracht en zelfredzaamheid. Acceptatie is nodig in het grotere beleidsveld dat sommige groepen het gewoon niet zonder hulp en ondersteuning redden en dat dat probleem niet alleen met vrijwilligers op te lossen is. Hoe krijg je dit meer tussen de oren?

3.3. Tot slot

Het palet van kennisbouwstenen die in het onderwijs wordt gebruikt om sociaal werkers in spe op te leiden is veelkleurig. Ook sociaal werkers die werken in de praktijk kunnen zich op tal van onderwerpen bijscholen en professionaliseren. Tegelijkertijd hebben zowel opleidingen als het veld te maken met beperkte tijd en middelen. Er moeten keuzes gemaakt worden. Wij hebben geprobeerd focus aan te brengen, door te zoeken naar de in de praktijk noodzakelijke en aan sociaal werk toegekende unieke kenmerken van sociaal werk, uiteraard vallend binnen het kader van sociaal werk.

Drie kenmerken sprongen eruit: 1. nabijheid, 2. verbindend en 3. versterkend. Aangereikt door een diverse groep stakeholders en herkend door sociaal werkers zelf. Dit vraagt om het bouwen aan een stevige generieke kennisbasis vanuit deze 3 kenmerken.

Behalve deze generieke kennisbasis is er specifieke kennis nodig. Om daar keuzes in te maken gaan we in Hoofdstuk 4 kijken voor welke maatschappelijke vraagstukken sociaal werk van onmisbare meerwaarde is.

Uniek wil overigens niet zeggen uniek voor Nederlands sociaal werk. Dit wordt bijvoorbeeld zichtbaar in vergelijking tot de vijf krachtlijnen van sterk sociaal werk in Vlaanderen (Vandekinderen et al, 2018).

- 1. Politiserend werken:** enerzijds het waarborgen van de toegang tot rechten en anderzijds het collectiviseren van maatschappelijke problemen.
- 2. Nabijheid en laagdrempelig werken:** aanwezig in de leefwereld van mensen.
- 3. Proceslogica:** (waarbij sociaal werkers niet routineus werken, maar hun handelen voortdurend afstemmen op de gebeurtenissen die zich voordoen. Dit vraagt ook andere manieren van verantwoorden.
- 4. Generalistisch werken:** de persoon plaatsen in zijn bredere context; een 'brede bril' hebben, een integrale kijk op de context en verschillende levensdomeinen met oog voor de onderlinge verbanden.
- 5. Verbindend werken:** tussen mensen die zich wel en die zich niet in een kwetsbare situatie bevinden, tussen organisaties, tussen professionals, tussen beleidsmakers en sociaal werkers en tussen beleidsmakers en maatschappelijke kwetsbaren.

4

Maatschappelijk relevant sociaal werk

In onze zoektocht naar gerichte kennisimpulsen voor sociaal werkers hebben we ons laten leiden door hun meerwaarde voor maatschappelijke vraagstukken. In dit hoofdstuk beschrijven we eerst in de breedte wat de maatschappelijke relevantie van sociaal werk is (4.1) en brengen dan focus aan door actuele urgente vraagstukken te identificeren waarvoor sociaal werkers volgens een brede groep betrokkenen bij het sociaal werk onmisbaar zijn (4.2). Daar willen we de Kennis- en Onderzoeksagenda vooral op richten.

4.1. Maatschappelijke meerwaarde van sociaal werk

Sociaal werk is per definitie gericht op versterking van het sociaal weefsel in de samenleving. Het hogere doel is te werken aan het naleven van mensenrechten. Het wordt ook wel uitgedrukt in de 'Grand Challenges for Social Work'. Dat doen sociaal werkers door (liefst gelijktijdige) inzet op verschillende niveaus, micro, meso en macro (zie Hoofdstuk 3). Zij richten zich in hun werk primair op het ondersteunen van individuen en groepen. Bijzonder aan sociaal werkers is dat zij dit altijd in relatie doen tot en in verbinding brengen met de omgeving waarin mensen leven. Sociaal werk is 'sociaal werken'. Sociaal werkers signaleren uit het kleine welke structurele oplossingen voor structurele sociale problemen nodig zijn. De waarde van sociaal werk voor sociale vraagstukken is niet nieuw, maar intrinsiek verbonden aan het wezen van het beroep.

De behoefte aan sociaal werk lijkt de laatste decennia toe te nemen. Hieraan liggen verschillende ontwikkelingen ten grondslag. Door de afbouw van de verzorgingsstaat, bezuinigingen in de gespecialiseerde zorg, verminderde invloed van traditionele instituties en tegelijkertijd optredende groeiende complexiteit, tweedeling, maar ook door de vergrijzing in de samenleving hebben meer mensen ondersteuning nodig bij hun sociaal functioneren.

Transitie en transformatie

De transitie die de afgelopen 5 a 10 jaar zijn doorgevoerd in het sociale en zorgdomein en rondom werk en inkomen kleuren in hoge mate het leven van burgers. Door vroegtijdig en preventief te werken wordt beoogd een beroep op duurdere zorg te voorkomen. Waar mensen voorheen konden rekenen op professionele hulp, wordt meer en meer verwacht van ondersteuning uit de eigen omgeving en vrijwilligers. Ook voor het zoeken en vinden van werk is steeds minder hulp beschikbaar en komt het aan op de inzet van mensen zelf.

Eigen regie, eigen kracht, eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid zijn centrale, moeilijk uit elkaar te houden begrippen die op verschillende beleidsterreinen een verschillende invulling krijgen.

Hoewel het de bedoeling was dat juist mensen in een kwetsbare situatie, die kampen met meerdere problemen zouden profiteren van meer nabije en integrale zorg en ondersteuning na de decentralisaties, zijn deze

verwachtingen van de transitie tot nu toe niet waargemaakt. Recent heeft het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP, 2020) met onderzoek aangetoond dat de transitie en transformatie nog niet heeft opgeleverd wat beoogd werd: te weinig arbeidsgehandicapten komen aan het werk, de hulp aan specifieke kwetsbare groepen lukt niet goed en er wordt, kort gezegd, te veel verwacht van de eigen kracht van mensen: Juist mensen die hulp vragen kunnen het niet altijd zelf. Ook blijkt dat mensen het vaak moeilijk vinden om anderen uit hun omgeving om hulp te vragen of er is niemand om hen te helpen.

Daarnaast constateert het SCP dat er op dit moment onvoldoende zicht is op mensen die wel problemen hebben, maar niet aankloppen bij de gemeente of hulpverlenende instanties. De verwachting dat gemeenten problemen eerder kunnen signaleren dan het Rijk, omdat ze dichterbij hun burgers staan, blijkt in de praktijk weerbarstig.

Sociaal werkers zijn van grote betekenis om de gewenste transformaties in het sociaal domein mee in de praktijk te brengen, kritisch te volgen en input te leveren op het sociaal beleid hiervoor. Hulp en ondersteuning van sociaal werkers is nodig om de wel aanwezige talenten en krachten van mensen te stimuleren, maar ook om een versterkend netwerk te (helpen) vormen als mensen het desondanks niet alleen redden. Dat geldt in het algemeen, maar werd nog eens overduidelijk in de coronacrisis. Vaak waren sociaal werkers nog de enigen die in contact stonden met kwetsbare groepen die extra te lijden hadden. Het is dan ook niet voor niets dat sociaal werk toen aangemerkt is als een cruciaal beroep.

Het staat buiten kijf dat sociaal werk maatschappelijk relevant is. Door hun specifieke expertise op het gebied van 'sociaal functioneren' is Sociaal Werk gericht op vele aspecten van tal van maatschappelijke vraagstukken tegelijkertijd. Deze breedte is een kracht, maar ook een zwakte, omdat hiermee de meerwaarde van het sociaal werk voor specifieke vraagstukken niet meteen duidelijk wordt en het ook niet gemakkelijk is om keuzes te maken waarvoor sociaal werkers in te zetten, en ook om dit beroep gericht met kennis te ondersteunen.

Daarom brengen wij focus aan en hebben met een grote groep direct betrokkenen (onze stakeholders, zie ook [Hoofdstuk 2](#)) de vraag gesteld: waar is sociaal werk echt van onmisbare waarde?

4.2. Focus: van onmisbare waarde voor specifieke opgaven van dit moment

” Sociaal werk is de smeeroil van de samenleving. Dat is niet groots en meeslepend, maar dat is heel belangrijk

Deze uitspraak vat heel goed samen wat volgens de stakeholders de rol is van sociaal werkers. Ze vallen niet direct op, behalve als ze er niet meer zijn, of minder goed functioneren, dan gaat de samenleving piepen en kraken.

Meer overstijgend zijn sociaal werkers vooral van waarde voor wat een de stakeholders ‘de sociale kant van hardnekkige maatschappelijke problemen’ noemt. ‘Sociaal werkers zijn de expert van het sociale’.

Hier kan aan toegevoegd worden dat sociaal werkers sterk zijn in het ondersteunen van mensen bij het omgaan met veranderingen:

” Als sociaal werker help je mensen te veranderen ten goede en helpt ze om te gaan met veranderingen in de snel veranderende samenleving.

We hebben met elkaar gezocht naar die vraagstukken waarvoor sociaal werk van onbetwiste, zelfs onmisbare waarde is. Of nog scherper gesteld: Welke vraagstukken die prominent op de maatschappelijke agenda staan zullen nooit tot een bevredigende oplossing kunnen komen als sociaal werkers zich hier niet optimaal voor in (kunnen) zetten?

Vier vraagstukken sprongen eruit. Twee die tot de meest taaie van de afgelopen decennia behoren: Aan de ene kant de ‘afbrokkelende sociale samenhang/toenemende kloof’, aan de andere kant het vraagstuk van ‘beperkte inclusie/participatie van kwetsbare groepen’.

En daarnaast twee vraagstukken die hoog op de ‘transitie-agenda’ staan: ‘beter aansluiten bij het gewone leven/eigen krachten’ en ‘het stem/regie geven aan de burger/cliënt/klant’.

De professionals die deel hebben genomen aan de peiling herkenden deze vraagstukken. Ze beaamden dat zij juist hier van toegevoegde waarde (kunnen) zijn. Waarbij het accent voor het ene of andere vraagstuk iets verschilde naar type van functie of rol. Alle vraagstukken riepen de nodige extra kennis-behoefte op, maar inclusie het meest van allemaal.

Sociale samenhang

Samenvattend versterken sociaal werkers volgens verschillende stakeholders veerkracht en samenredzaamheid, wat ten goede komt aan de sociale samenhang. Zij leggen verbindingen tussen (groepen) inwoners die niet als vanzelf met elkaar in verbinding staan. Ze weten wat er leeft bij ouders en slachtoffers van criminaliteit. Ze staan met de voeten in de klei, zijn de voelhorens van onderstromen in de samenlevingen. Sociaal werkers dragen daardoor bij aan leefbare en veilige buurten, wijken en dorpen en het dichtens van kloven tussen groepen mensen en voorkomen dat mensen sociaal geïsoleerd komen te staan. Dat doen zij door het bieden van individuele ondersteuning, bijvoorbeeld door eenzame ouderen op weg te helpen met aansluiting te vinden, en door het scheppen van mogelijkheden, bijvoorbeeld het organiseren van activiteiten of betrekken van stakeholders in de wijk.

Urgente vraagstukken die hierbij aansluiten en waarvoor sociaal werk onmisbaar is:

- Polarisatie, radicalisering en ondermijning.
- Leefbaarheid en veiligheid in buurten.
- Sociale isolatie.

In de peiling valt op dat professionals binnen het vraagstuk 'sociale samenhang' aanlopen tegen kennishiaten rondom relatief 'nieuwe' verschijnselen. Bijvoorbeeld:

” Ik zou als sociaal werker meer handvaten voor polariseren willen.

Welke invloed heeft social media (internet) op groepen en draagt dit bij aan segregatie.

Inclusie

Over één onderwerp is de minste discussie tussen de stakeholders: sociaal werk is onmisbaar bij het bevorderen van 'inclusie'. Een term overigens die vooral door beleidsvertegenwoordigers en onderzoekers wordt gebruikt. Degenen die veel dichterbij de praktijk staan hebben het eerder over 'meedoen en bereiken van hardnekkig problematische groepen' en 'participatie van de meest kwetsbaren'.

Sociaal werkers werken aan een samenleving waarin iedereen kan meedoen op een manier die hem of haar recht doet en versterken daarmee de kwaliteit van leven van mensen. Door de toegenomen ambulantisering van mensen met complexe problemen werken sociaal werkers ook steeds meer aan 'werken aan wonen in een sociale context'. Zij vergroten daarmee de toegankelijkheid van de samenleving en instanties. Dit doen zij door zich enerzijds te richten op ondersteuning van mensen die tussen wal en schip (dreigen te) raken, of die zich meer in het algemeen in een kwetsbare en gemarginaliseerde positie bevinden. En anderzijds door (ook met hen) te zoeken naar structurele oplossingen in het systeem.

Urgente vraagstukken die hierbij aansluiten en waarvoor sociaal werk onmisbaar is:

- Armoede en schulden.
- Opeenstapeling van problemen.
- Mensen aan de rafelranden van de samenleving.

Dat sociaal werkers een grote voorliefde hebben voor het werken met mensen die op de een of andere manier buiten de mainstream vallen blijkt goed uit het feit dat daarover weinig vragen worden gesteld door de professionals. Ze voelen zich daar kennelijk goed genoeg voor geoutilleerd. Er is één uitzondering: werken met mensen met een combinatie van allerlei problematieken, bijvoorbeeld GGZ, LVB en/of verslaving. De praktijkvragen die sociaal werkers daarover stellen laten zien dat zij steeds meer in hun dagelijkse werk met deze groepen te maken hebben en ermee worstelen om vanuit hun rol hier adequate ondersteuning aan te bieden. Zowel aan de mensen zelf (individueel) als aan de omgeving waarin zij leven (collectief). Bijvoorbeeld:

” Waarin zit bij veel mensen de angst voor / onbekendheid met psychi(atri)sche problematiek en wat is een goede manier om dit positief te veranderen?

Ambulant werken met psychische kwetsbaarheid van mensen die eigenlijk beschermd moeten wonen.

” Hoe is vorm te geven aan hun rol om ‘signalen’ met betrekking tot inclusie door te laten klinken bij beleid, zodat er structurele oplossingen kunnen komen?

Ik vind dat veel van mijn cliëntèle, spreekwoordelijk de ‘kanaries in de mijn’ zijn. Het is allemaal teveel ingericht, als dat het individuele problemen van de mensen betreft, terwijl het veelal ook de maatschappelijke tendens en organisatie is, dat veel mensen de aansluiting niet meer vinden. Ik zou als sociaal werker graag deze boodschap sterker en georganiseerd in het publieke debat willen laten doorklinken.

Gewone Leven

Normaliseren en versterken en inzetten van informele hulpbronnen zijn belangrijke ambities van de transitie. Sociaal werkers spelen, volgens de stakeholders, een cruciale rol om de al zo lang gekoesterde, maar moeilijk realiseerbare beleids- en ook burgerwens om ondersteuning beter te laten ‘aansluiten bij het gewone leven’ (door onderzoekers en beleid ook wel ‘versterking van de sociale basis’ genoemd).

Sociaal werkers dragen daaraan bij door zich al van oudsher te richten op versterking van mensen in relatie tot hun directe leefomgeving. Zij zoeken samen met burgers naar het optimaal inzetten van het nabije netwerk en basisvoorzieningen, zodat oplossingen beklijven in het gewone leven. Hierdoor geven en krijgen mensen laagdrempelig steun in de vorm van praktische hulp, emotionele steun, vriendschap en informatie. Dit verhoogt de kans op een goede balans tussen kwaliteit van de ondersteuning en betaalbaarheid, maar ook tussen meer duurzame ondersteuning vanuit de eigen leefwereld en tijdelijk specialistische ondersteuning.

Urgente vraagstukken die hierbij aansluiten en waarvoor sociaal werk onmisbaar is:

- Preventie.
- Versterken van informele netwerken.

Uit de peiling blijkt dat professionals toe zijn aan de volgende stap als het gaat om preventief werken en versterken en benutten van informele netwerken. Ze hebben behoefte aan kennis om effectiever hierin te zijn en dat aan te tonen.

” ‘Hoe kunnen sociaal werkers beter inzetten op het normaliseren van problemen (minder opschalen naar specialisten)’

‘Hoe kun je aantonen dat je preventief gewerkt hebt? Hoe maak je preventie meetbaar?’

Burgerperspectief/stem van de burger

In het algemeen was overeenstemming over het gegeven dat sociaal werkers een rol van betekenis spelen bij het vertrekken vanuit het perspectief van de mens (meestal de kwetsbare mens) met en voor wie zij werken. Vaak verwezen de stakeholders in dit verband ook naar de taak van het sociaal werk om te werken vanuit het perspectief van de rechten van de mens.

Sociaal werkers zoeken naar oplossingen die door cliënten en inwoners zelf worden aangedragen, die passen in hun leefwereld en bij hun eigen visie op kwaliteit van leven. Zij kennen de taal en de omstandigheden van de bewoners en kunnen daarom hun stem door laten klinken in ontwikkeling van beleid. Zij versterken daarmee de autonomie, regie en zelfstandigheid van

mensen over hun eigen leven en ondersteunen hen bij het hebben van invloed op die zaken die hun aangaan, zoals gemeentelijk sociaal beleid, inrichting van de buurt/wijk, hulp en begeleiding die ze ontvangen, voorzieningen die zij gebruiken. De directe inbreng van burgers bij de beleidsontwikkeling draagt idealiter tegelijkertijd bij aan meer effectief sociaal beleid.

Urgente vraagstukken die hierbij aansluiten en waarvoor sociaal werk onmisbaar is:

- Eigen regie en autonomie burgers/cliënten.
- Participatie en inbrengen perspectief burger/cliënt in/bij besluitvorming.
- Stimuleren burgerinitiatieven.

De peiling laat zien dat sociaal werkers binnen dit kader bijvoorbeeld nog wel wat specifieke kennis kunnen gebruiken als het gaat om toepassen van kennis van ervaringsdeskundigen. Ook hebben ze behoefte aan meer handvatten om invulling te geven aan hun eigen veranderende rol in de transformatie. En hoe zij hun taak als 'hoeder van mensenrechten' moeten vormgeven.

” Hoe kunnen we als sociaal werker het beste opkomen voor de rechten van onze cliënten?

4.3. Tot slot

Sociaal werkers dragen vanuit hun professionele identiteit bij aan de oplossing van allerlei maatschappelijke vraagstukken. Zij zijn daar primair op gericht, maar worden daar nog onvoldoende in gekend en op aangesproken. Ze hebben de kennis om individueel te handelen, maar hun kracht ten opzichte van andere professionals is nu juist gelegen in hun sociale opdracht. Zij hebben oog voor de gevolgen van maatschappelijke veranderingen voor specifieke groepen en de maatschappelijke gevolgen van veranderingen die zich voordoen in specifieke groepen.

Om sociaal werkers nog sterker te maken en daarmee nog meer maatschappelijke relevantie te geven, hebben we ons geconcentreerd op de vraag voor welke vraagstukken zij meer in het bijzonder van meerwaarde zijn.

Sociale samenhang, inclusie, aansluiten bij het gewone leven, de stem van de burgers: dit zijn stuk voor stuk kwesties waar de samenleving al jaren mee worstelt, waar veel in geïnvesteerd wordt, waar een keur aan beleidsambtenaren, professionals en adviseurs zich mee bezig houden. En juist daarbij zijn sociaal werkers een onmisbare schakel.

Ze zijn daarvoor potentieel van grote meerwaarde omdat ze werken met de voeten in de klei vanuit nabije relaties, ook als dat niet gemakkelijk is. Omdat ze de verbinder zijn in deze steeds complexere wereld. En omdat zij de krachten blijven zien van hun mensen, ook als zij zelf en anderen dat niet meer doen. (Zie [Hoofdstuk 3](#))

Om de meerwaarde te vergroten stellen we in Hoofdstuk 5 een kennisagenda langs deze lijnen op.

5

Kennisimpulsen voor het Sociaal Werk

Sociaal werk is geen eenvoudig vak. Het vraagt veel om in deze complexe wereld in de frontlinie te werken. Want dat kenmerkt sociaal werkers nog wel het meest: zij blijven in contact met mensen bij wie de problemen niet snel - vaak nooit helemaal - overgaan en die overal tussen wal en schip vallen. Sociaal werkers hebben voor deze taak een zorgvuldig samengestelde rugzak nodig. Niet alleen om zelf overeind te blijven, maar ook om alles in huis te hebben om urgente maatschappelijke vraagstukken te helpen oplossen en van meerwaarde te zijn én blijven voor mensen die ondersteuning hard nodig hebben.

Om te bepalen welke kennis er toegevoegd moet worden aan die rugzak van sociaal werkers, zijn we in deze breed gedragen kennisagenda vertrokken vanuit vier maatschappelijke vraagstukken (Hoofdstuk 4) waarbij de inzet van sociaal werkers onmisbaar is. Sociaal werkers kunnen bij deze urgente maatschappelijke vraagstukken van meerwaarde zijn, vanwege een drietal unieke kenmerken die sociaal werkers ongeacht hun functie, opleidingsniveau, werkveld, en specifieke expertise, gemeen hebben (Hoofdstuk 3). Maar om ook daadwerkelijk van meerwaarde te zijn is kennisontwikkeling nodig. Of anders gezegd zijn impulsen nodig voor het ontwikkelen van nieuwe kennis door onderzoek, het beter ontsluiten van bestaande kennis, het vertalen van bestaande kennis naar het sociaal werk en implementatie van kennis.

Scope

Op de agenda staan de impulsen die op korte en middellange termijn nodig zijn. Daarna moet de agenda weer geactualiseerd worden. Anders gezegd: dit is de Kennis- en Onderzoekagenda Sociaal Werk 1.0. Het is een groeimodel. We werken tijdens de uitvoering van versie 1.0 door aan de volgende versie, die weer past bij de vragen van dat moment.

De agenda is tot stand gekomen met inbreng van velen, vanuit het onderwijs, de praktijk, het onderzoek, het beleid en cliëntenorganisaties. Het resultaat is een set kennisimpulsen die aansluiten bij de diversiteit van de stakeholders. Zij dragen en voeren deze agenda – op onderdelen – uit. Ieder vanuit hun eigen rol.

Ordening

We hebben de kennisimpulsen geordend rondom 4 pijlers (zie ook Schema), die elk direct samenhangen met een van de vier maatschappelijke vraagstukken waarvan de stakeholders en professionals hebben aangegeven dat sociaal werk daar van onmisbare waarde is (zie Hoofdstuk 4). Iedere kennispijler is op dezelfde manier uitgewerkt. Eerst is de opgave voor het sociaal werk beschreven voor het betreffende vraagstuk. Wat hebben sociaal werkers te doen bij de aanpak van dit maatschappelijk vraagstuk? Daarna is, aan de hand van de praktijkvragen die sociaal werkers hebben gesteld,

thematisch uitgewerkt welke kennis van belang is om dat ook daadwerkelijk te kunnen doen. Dat leidt tot slot tot het benoemen van aanbevelingen – kennisimpulsen – die ervoor moeten zorgen dat de benodigde kennis er komt en wordt gebruikt in de dagelijkse praktijk.

Naast deze vier specifieke pijlers, zijn er ook nog generieke, meer doorsnijdende lijnen, die in relatie staan tot de identiteit en positie van het sociaal werk. Deze vloeien voort uit de kenmerken die door stakeholders en professionals benoemd zijn als uniek voor het sociaal werk (zie [Hoofdstuk 3](#)). Het zijn de fundamenten van het sociaal werk. Om goed te functioneren als sociaal werker zijn er op onderdelen ook generieke kennisimpulsen nodig. Zie het [schema](#) voor een bondig overzicht van elk van deze onderdelen.

Deze pijlers zijn uitgewerkt door onderzoekers, lectoren en promovendi die grofweg de volgende stappen hebben gezet.

- Van praktijkvragen sociaal werkers naar kennisclusters
- Van kennisclusters naar kennishiaten
- Van kennishiaten naar kennisimpulsen

Daarbij zijn ze begonnen vanuit de kennisbehoefte van sociaal werkers zelf, zoals door hen aangegeven in de praktijkvragen. Zie voor een uitgebreidere beschrijving van de werkwijze [Hoofdstuk 2](#).

PIJLER 1 ► Bevorderen van sociale samenhang

1. Opgave van sociaal werkers

In [Hoofdstuk 4](#) is sociale samenhang door stakeholders geïdentificeerd als een van de maatschappelijke vraagstukken waarvoor de bijdrage van sociaal werkers onmisbaar is. Onderzoekers binnen het domein van sociaal werk gaven het volgende aan om te beschrijven wat de specifieke opgave van sociaal werk bij sociale samenhang is.

Ten eerste hun gerichtheid en kennis en kunde op het gebied van het versterken van veerkracht en samenredzaamheid. Zij leggen verbindingen tussen (groepen) mensen die niet als vanzelf met elkaar in verbinding staan en overbruggen kloven en ongelijkheden die een bedreiging vormen voor het samenleven – met en voor elkaar in rechtvaardige instituties. Sociaal werkers dragen daardoor bij aan gemeenschapsvorming op diverse niveaus (micro, meso, macro) en onderlinge verbondenheid: ook wel sociale cohesie of het cement in de samenleving genoemd. Het gaat bij sociaal werkers dus niet alleen om verbindingen tussen individuele burgers, maar ook tussen groepen burgers en tussen de leefwereld van burgers en de systeemwereld van maatschappelijke instellingen en instituties.

Deze opdracht tot het leggen van verbindingen behoort tot de kernopgaven van het sociaal werk, maar de aard en vorm verandert met de tijd. Doordat de samenleving verandert, veranderen ook de vindplaatsen van gemeenschappen – denk aan online gemeenschappen – evenals de kansen en bedreigingen.

2. Kennisthema's

Hoewel het sociaal werk ten aanzien van 'Sociale Samenhang' veel relevante kennis en tools in huis heeft, signaleren onderzoekers op basis van de opgehaalde praktijkvragen van professionals, hiaten op drie kennisthema's.

Kennisthema 1. Werken aan gemeenschappelijkheid en verbinding

Binnen dit thema gaat het in de ogen van de kennis- en onderzoeks-experts om de volgende kennis die sociaal werkers extra nodig hebben.

Allereerst kennis om 'nieuwe vragen' te kunnen beantwoorden: Wat betekent sociale samenhang nog in een context van versnippering en veranderende solidariteit en hoe werk je als sociaal werker aan sociale samenhang in een samenleving die wordt gekenmerkt door complexe vormen van ongelijkheid en superdiversiteit?

En dan de vraag die zich in toenemende mate voordoet: Hoeveel gemeenschappelijkheid kan een mens aan, wat zijn de grenzen? Sociaal werkers weten dat zij altijd balanceren tussen enerzijds het streven naar sociale cohesie en verbinding, maar dat deze idealen anderzijds niet voor iedereen haalbaar zijn. In dit verband wordt ook de term 'wreed optimisme' gebruikt, die beschrijft hoe het streven naar idealen schadelijk kan zijn voor diegenen die er nooit aan kunnen voldoen. Voor het sociaal werk is het van belang om zicht te krijgen op a) de mogelijkheden en beperkingen tot verbinding van mensen en b) de wenselijkheid en onwenselijkheid van deze verbinding. Dus de vraag: op wie moet een sociaal werker zich precies richten als het gaat om verbinden en waarom?

Het achterhalen van het perspectief van de burger zelf is daarbij belangrijk: wat zijn voor mensen zelf betekenisvolle gemeenschappen en wanneer/waarom zijn gemeenschappen betekenisvol voor hen?

Voor sociaal werkers is het voorts van belang om meer kennis te hebben over het verschil tussen constructieve en destructieve vormen van gemeenschap. Door het vizier sterk op verbinding en gemeenschap te richten, verdwijnt soms de aandacht voor desintegratie en de negatieve kanten van gemeenschapsvorming. Er is, zoals een van de onderzoekers het noemde, nood aan opheldering van de theoretische en normatieve kaders waarmee sociaal werkers een onderscheid kunnen maken tussen wenselijke en onwenselijke vormen van gemeenschap. Heel specifiek is er meer kennis voor sociaal werkers nodig over de vraag wanneer er sprake is van desintegratie, bijvoorbeeld in de vorm van radicalisering of ondermijning.

Ook heeft sociaal werk, in de ogen van de onderzoekers, meer kennis nodig over nieuwe verschijningsvormen van scheidslijnen en kloven. Tweedelingen

waar sociaal werk van oudsher aan werkt zijn aan verandering onderhevig. Traditioneel zijn dat de sociologische onderscheidingen van etniciteit, sociaal-economische klasse, geslacht en leeftijd. Daarbovenop en doorheen spelen andere indelingen, naar verschillende vormen van kwetsbaarheid.

Kennisthema 2. Vindplaatsen en kenmerken van gemeenschappen

De laatste jaren gaat de aandacht vooral uit naar het wijkniveau als aanknopingspunt voor het versterken van gemeenschappen. Daardoor raken andere, uit de literatuur bekende en zich nieuw ontwikkelende (bijvoorbeeld online) betekenisvolle gemeenschappen wat op de achtergrond, terwijl die net zo goed van belang zijn. Het sociaal werk zou gebaat zijn bij meer inzicht in de diversiteit aan vindplaatsen van gemeenschappen. Het gebiedsgericht werken, waarbij de wijk het uitgangspunt van handelen is, moet daarbij kritisch onder de loep worden genomen. Voor welke problemen is de wijk het juiste analyse- en werkniveau voor sociaal werk? En hoe kunnen we aansluiten bij 'new communities'?

Tot slot dit: Recent ervaren we weer hoe ontwrichtend calamiteiten kunnen zijn voor het samen leven van mensen. Een crisis zoals we die nu ervaren rondom COVID-19 laat zien dat dit kansen biedt voor gemeenschapsvorming, maar ook risico's. In het sociaal werk is te weinig kennis over hoe met dergelijke calamiteiten om kunnen gaan. Dit roept de vraag op hoe calamiteiten, zoals de coronacrisis, gemeenschappelijkheid en gemeenschapsvorming beïnvloeden en welke rol sociaal werk daarin kan spelen.

Kennisthema 3. Relationele inbedding

Verbinding, zo benadrukken de onderzoekers, speelt zich niet alleen tussen individuen en tussen groepen af, maar óók tussen individuen en groepen in relatie tot de samenleving als geheel. Op dit macroniveau verandert de manier waarop wij nadenken over de positie van individuele burgers en hun relatie tot elkaar. Sociaal werkers ervaren dat burgers door maatschappelijke instellingen en instituties meer en meer op hun autonomie en eigen verantwoordelijkheid

worden aangesproken. En dat er te weinig oog is voor de noodzakelijke voorwaarden in de omgeving van mensen en het belang van betekenisvolle relaties om autonomie te versterken

De voor- en nadelen van individualisering in de samenleving houden de gemoederen bezig. Sommigen juichen toe wat zij als meer persoonlijke keuzevrijheid zien, anderen zijn bang dat te veel nadruk op het individu leidt tot een verlies van zingeving en samenhang. Het 'wij en ons'-gevoel raakt in de verdrukking en vergroot de kans op sociaal isolement en uitsluiting. .. Het 'ik' en 'ons' zijn beiden van belang. brengen.

Dit roept voor het sociaal werk de vraag op: wat betekent verbinding in een samenleving (systeem) die mensen vooral als individu ziet, in plaats van als relationele wezens? Er is kennis en kunde nodig om de relationele inbedding van mensen weer meer voor het voetlicht te brengen.

3. Aanbevelingen/kennisimpulsen

De belangrijkste Kennisimpulsen voor sociaal werk, om de betekenis voor sociale samenhang te versterken zijn:

- Ontwikkel kennis over nieuwe betekenisvolle gemeenschappen in de huidige tijd, hoe deze gemeenschappen zich vormen en waar zij te vinden zijn.
- Ontwikkel kennis over de rol van sociaal werk bij het voorkomen van desintegratie als gevolg van calamiteiten (zoals de coronacrisis).
- Benut kennis over versterking van verbondenheid in een geïndividualiseerde samenleving.

► **Zie ook** [Schema Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk](#)

PIJLER 2 ► Bevorderen van inclusie

1. Opgave van sociaal werkers

Als er één vraagstuk is waarvoor de rol van sociaal werkers onmisbaar is, dan is het volgens de stakeholders en professionals zelf 'inclusie' (zie Hoofdstuk 4). Onderzoekers benadrukken ook dat bevorderen van Inclusie tot de kern van Sociaal Werk behoort. Sociaal werkers werken vanuit hun 'sociale opdracht' aan een samenleving waarin iedereen kan meedoen. Wel is het de specifieke opgave van sociaal werkers om te werken aan inclusie op een manier die het individu recht doet.

Het gaat bij de rol van sociaal werker altijd achterliggend om de vraag hoe hij of zij zich als professional verhoudt tot kwetsbare individuen en groepen in de sociale context van allerlei instituties, zoals het gezin, de buurt, de school, het werk, het beleid etc. Sociaal werk richt zich op het versterken van de kwaliteit van leven van mensen en tegelijkertijd ook op het vergroten van de toegankelijkheid van de samenleving en instanties.

2. Kennisthema's

Ook op het gebied van bevorderen van inclusie staan sociaal werkers veel methodieken, werkwijzen en ook theoretische kaders ter beschikking. Dat is geen wonder bij zo'n centraal vraagstuk. Toch is er, mede aan de hand van de praktijkvragen van sociaal werkers nog een aantal kennisthema's te benoemen waarop de kennis versterkt kan worden.

Kennisthema 1. Individu versus systeem

Alleen als de kennis in balans is, kunnen sociaal werkers komen tot afgewogen interventies. Nu ligt de nadruk in de kennis meer op versterking van inclusie vanuit het perspectief van het individu. Sociaal werkers hebben doorgaans

voldoende kennis over de leefsituatie en mogelijkheden van de doelgroep. Om echt vorderingen te maken op het gebied van inclusie, zo blijkt uit de reflecties van de onderzoekers, is meer kennis bij sociaal werkers nodig over de mechanismen van alle verschillende systemen rondom de doelgroep. En dan gaat het om de volgende vragen: Hoe kunnen sociaal werkers daar voldoende zicht en grip op houden, en kennis praktisch toepassen en benutten ten bate van de bevordering van de structurele en individuele inclusie?

Kennisthema 2. Moreel afwegingskader

Sociaal werkers laten zich in hun handelen leiden door mensenrechten. Inclusie vertaalt een sociaal werker, als het recht op anders – afwijkend – te mogen zijn en het recht om mee te doen ook al ben je anders, maar ook het recht om niet mee te doen. Om deze principes toe te passen moeten sociaal werkers keuzes durven te maken, stappen ondernemen om die te realiseren en te agenderen wanneer deze rechten (dreigen te) worden geschonden. Dat vinden veel sociaal werkers lastig. Het 'wikken-en-wegen' proces moet niet alleen aan individuele sociaal werkers worden overgelaten. Dat vraagt om een meer afgestemd generiek moreel afwegingskader voor sociaal werkers bij lastige kwesties rondom de doelgroepen waar zij mee te maken hebben.

Daarnaast, geven de onderzoekers aan, vereist het 'professionele moed' en om dat op te bouwen is meer specifieke, op sociaal werk afgestemde, kennis nodig.

Kennisthema 3. Nieuwe zware problematiek

Het ondersteunen van 'wonen in een context' vraagt door de ambulantisering en de focus op zo lang mogelijk thuis wonen steeds meer aandacht van sociaal werkers. Denk aan mensen met een verstandelijk beperking of de groeiende groep ouderen. Vaak krijgen sociaal werkers daarbij met steeds complexere doelgroepen te maken, omdat er sprake is van multi-problematiek: verslaving gecombineerd met een psychiatrische aandoening, eenzame ouderen met dementie etc. Uit de praktijkvragen van de sociaal werkers blijkt dat er op dit

moment bij sociaal werkers duidelijk behoefte is aan nieuwe inzichten, methoden en werkwijzen voor het ondersteunen van mensen met GGZ-problematiek. Het gaat hierbij, in de ogen van de onderzoekers, niet om het kunnen hanteren van DSM classificatie of kennis over specifieke behandelmethoden. Het gaat wel om toepasbare kennis over GGZ-problematiek zodat sociaal werkers enerzijds weten wanneer de grenzen van hun kunnen bereikt zijn en specialistische expertise ingeschakeld moet worden. Het gaat anderzijds om kennis om nieuwe visies en werkwijzen te ontwikkelen om inclusie te bevorderen en niet begrepen gedrag een plaats te geven in de leefomgeving.

3. Aanbevelingen/ kennisimpulsen

De belangrijkste kennisimpulsen voor sociaal werk, om de betekenis voor het bevorderen van inclusie te versterken:

- Maak inzichten en kennis over de systeemwereld rondom de doelgroepen praktisch bruikbaar voor sociaal werkers
- Ontwikkel meer algemeen geldende handelingskennis over het proces van moreel afwegen
- Zorg voor het vertalen en inpassen van kennis over GGZ- en ander specialistische problematiek in sociaal werk praktijken.

► **Zie ook** [Schema Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk](#)

PIJLER 3 ► Versterken van het gewone leven

1. Opgave van sociaal werkers

De onderzoekers beschrijven de verbinding van sociaal werk met het vraagstuk 'versterken van het gewone leven' ongeveer als volgt: Sociaal werkers zijn daar waar mensen zijn en sociaal interacteren. Zij zijn geoefend in aansluiten bij het gewone leven, vanuit hun gerichtheid op nabijheid. Zij zetten het aansluiten bij het gewone leven zowel in de wijk als in specifieke settings (zoals zorg- en opvangvoorzieningen) als vanzelfsprekend als middel in om bij te dragen aan sociale kwaliteit.

De specifieke opgave van sociaal werkers bij het versterken van het gewone leven is om samen met burgers en hun sociale netwerken te zoeken naar mogelijkheden om de kwaliteit van het dagelijkse leven te versterken en te optimaliseren. Sociaal werk kan een bijdrage leveren aan het verstevigen van informele netwerken en ondersteunen bij het werken aan een goede balans tussen inzet van professionele ondersteuning en hulp van het directe netwerk van mensen en actieve inwoners.

2. Kennisthema's

Kennisthema 1. Concept Sociale kwaliteit

Sociale kwaliteit is een veel omvattend concept met betrekking tot de kwaliteit van het dagelijks leven van mensen. De basis van de theorie is de continue spanning tussen twee bekende contrasten. Aan de ene kant is dat het contrast tussen het micro- en macroniveau en aan de andere kant tussen de wereld van organisaties en informele verbanden.

Sociaal werkers kunnen als 'spin in het web' een belangrijke schakelfunctie vervullen tussen de verschillende velden en daarmee gerichte keuzes maken om de kwaliteit van het dagelijks leven daadwerkelijk te versterken.

Dit vraagt, volgens de onderzoekers wel om doorontwikkeling van bestaande academische kennis over sociale kwaliteit en de rol van sociaal werkers bij de toepassing ervan in de praktijk. Ook is meer kennis nodig over de effectiviteit van de verschillende mogelijke aanpakken.

Kennisthema 2. Netwerkgericht werken en netwerkversterking

Aansluiten bij het gewone leven, betekent ook het inzetten op de informele relaties in het gewone leven. Er is inmiddels de nodige kennis ontwikkeld op het gebied van netwerk gericht werken en netwerkversterking. Toch blijkt onder andere ook weer uit de vragen van de sociaal werkers in de praktijk, dat het nog steeds niet eenvoudig is om de potentiële krachten rondom een kwetsbaar persoon of een kwetsbare groep optimaal te benutten. Zeker als het gaat om specifieke groepen. Er is, volgens de onderzoekers, meer kennis nodig over de toepassing in de praktijk van al bestaande kennis over netwerkgericht werken en netwerkversterking, maar ook over de redenen waarom de bestaande kennis niet altijd toepasbaar is in de praktijk. Dit vraagt om een combinatie van verschillende kennisbronnen. Daarnaast is kennis nodig over de grenzen van het aanboren van informele krachten: wat kun en mag je verwachten van de inzet van inwoners zelf?

Kennisthema 3. Opvattingen over de kracht van het gewone leven

De overheid stuurt aan op zoveel mogelijk 'informele' ondersteuning die past bij het gewone leven. Burgers zijn op zichzelf gebaat bij ondersteuning die goed bij hun dagelijkse leven past. Toch laten de praktijkvragen zien dat er spanning is tussen verschillende opvattingen van 'aansluiting bij het gewone leven', bijvoorbeeld tussen het beleid en de client. De verschillen zijn vaak

impliciet. Dit leidt tot verwarring en ook ineffectief handelen. Er is meer inzicht nodig in de verschillende opvattingen over de kenmerken van een goed dagelijks leven en de wijze waarop een sociaal werker met deze verschillen kan omgaan.

3. Aanbevelingen/kennisimpulsen

De belangrijkste Kennisimpulsen voor sociaal werk, om de betekenis voor het aansluiten bij het gewone leven te versterken zijn:

- Ontwikkel de theoretische kennisbasis van sociale kwaliteit door, en werk aan toepassing op sociaal werk.
- Doe effectonderzoek om kennis te ontwikkelen over de effectiviteit van het versterken van sociale netwerken.
- Ontwikkel kennis over verschillen in opvattingen over de kracht van het gewone leven en ontsluit deze kennis voor de praktijk.

► **Zie ook** [Schema Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk](#)

PIJLER 4 ► Door laten klinken van de stem van de burger/inwoner

1. Opgave van sociaal werkers

Sociaal werkers dragen, volgens de experts, bij aan het laten door klinken van de ‘stem van de burger’ doordat zij mensen, groepen en gemeenschappen ondersteunen bij het kunnen vormgeven van het eigen leven en het uitoefenen van invloed, inspraak en zeggenschap. Tegelijkertijd zijn zij er op gericht om mensen bewust te laten worden van de normen en waarden van een democratische samenleving. Sociaal werkers ondersteunen hen bij het ontwikkelen van vaardigheden om deze normen en waarden te hanteren.

SOCIAAL WERKERS HEBBEN BIJ DEZE OPGAVE DE ONDERSTAANDE ROLLEN EN TAKEN:

- Het ondersteunen van mensen, groepen en gemeenschappen opdat zij een stem kunnen vormen en mee deze stem inbrengen (voice geven), met name voor mensen, groepen en gemeenschappen die dat onvoldoende zelf lukt (zwakste belang).
- Vertalen en verbinden tussen leefwereld en systeemwereld.
- Sociaal werkers zijn niet alleen belangenbehartiger van de stem van de burger. Zij spreken ook mensen, groepen en gemeenschappen aan op pro-sociale, democratische en inclusieve omgangsvormen en gedrag. Zij moeten daarvoor om kunnen gaan met de spanning tussen democratiseren en disciplineren.
- Verhouden tot beleid en politieke sturing.
- Het gebruiken en vertalen van de stem van de burger in sociaal werk als het gaat om handelen, voorzieningen en het (door)ontwikkelen van de eigen professionaliteit.

Hierbij heeft de sociaal werker verschillende rollen en te maken met verschillende stakeholders en dus ook opvattingen. Dit vraagt dat hij of zij kan balanceren tussen deze rollen en om kan gaan met meerstemmigheid, en tegelijkertijd te staan voor die mensen die niet goed zelf in staat zijn om hun belang naar voren te brengen.

2. Kennisthema's

Hoewel het sociaal werk ten aanzien van de opgave ‘Stem van de Burger’ en meer concreet voor het kunnen uitoefenen van bovengenoemde rollen, veel relevante kennis en tools in huis heeft, komt uit de opgehaalde praktijkvragen van de professionals naar voren, dat er rondom deze opgave een aantal kernthema's spelen waarvoor meer kennis nodig is.

Kennisthema 1. (Botsende) waardenoriëntaties van (groepen) mensen, professionals, instituties, overheid

Het is voor een sociaal werker belangrijk in het oog houden wat de mensen, groepen en gemeenschappen zelf als waardenoriëntatie hebben en belangrijk vinden in hun leven. Je committeren aan de rechten van de mens is daarbij een onvoldoende kompas, want dat maakt nog niet duidelijk welke waardenhiërarchie er dan gehanteerd wordt. Bovendien zijn er bij sociale vraagstukken en problemen per definitie verschillende (groepen) mensen, professionals, beleidsmakers betrokken met verschillende waarden. Deze kunnen onderling ook botsen. Denk aan waarden rondom veiligheid, gezondheid, kosteneffectiviteit, welzijn, autonomie. Het ontbreekt veel sociaal werkers aan voldoende handvaten om te achterhalen welke verschillende waarden een rol spelen en ook ontbreekt een afwegingskader op grond waarvan ‘partij’ moet worden gekozen.

Kennisthema 2. Een collectief perspectief op participatie

Participatie moet, in de ogen van onderzoekers, door sociaal werkers gezien worden als een gezamenlijke opgave van burgers, naasten, professionals, overheid. Dit vraagt om constructief samenwerken tussen al die partijen,

waarbij rekening gehouden wordt met alle verschillende rollen die burgers hebben. Ze zijn meer dan een individuele cliënt of vrijwilliger. Het ontbreekt niet aan een *body of knowledge* over eigen kracht en eigen regie vanuit een individueel gericht perspectief. Wat wel ontbreekt, en nodig is voor het goed functioneren van sociaal werkers in hun rol bij het laten doorklinken van de stem van burgers, is een vertaalslag naar of verbinding met het gezamenlijke, het systeem, het collectief. Er is nog te weinig kennis over de achterliggende theorieën vanuit het collectieve perspectief over wat participatie inhoudt.

Kennisthema 3. Methodisch werken aan versterken invloed, inspraak en zeggenschap

Het gaat hier om handelingskennis en interventies gericht op het stimuleren, vormgeven en ondersteunen van inspraak / zeggenschap van mensen, groepen en gemeenschappen in verschillende contexten. Er is de nodige theoretische kennis over de politiserende opdracht van het sociaal werk, maar dat blijkt moeilijk te zijn om in de praktijk te brengen. Dit vraagt kennis over het methodisch vormgeven van signaleren, agenderen, beleidsbeïnvloeding en politiseren. Hoe kom je nabij mensen die heel moeilijk bereikbaar zijn, hoe vang je signalen op en hoe breng je ze verder. Vragen die daarbij een rol spelen zijn bijv. Hoe weeg je af welke stem je versterkt en hoe geef je ‘voice’ aan het zwakste belang. Hoe geef je vorm aan een concept als democratisch professionalisme. Hoe versterk je inspraak en zeggenschap van burgers op meso-macroniveau, juist van gemarginaliseerde groepen. Hoe vertaal je de stem van burgers naar beleid, politiek en het sociaal werk zelf. En hoe betrek je mensen die zich (helemaal) niet betrokken voelen bij de samenleving of niet willen participeren? Hoe stimuleer je hun vertrouwen in inspraak in zeggenschap?

Kennisthema 4. Het vormgeven van het samenspel (teamsport)

Invloed, inspraak en zeggenschap hebben en uitoefenen is niet alleen een opdracht voor burgers en sociaal werkers. Het is een gezamenlijke opgave van burgers, naasten, professionals, overheid, maatschappelijke organisaties. Het is teamsport. De onderzoekers geven aan dat dit van een sociaal werker vooral

vraagt om een rol te spelen bij het constructief samenwerken tussen al die partijen. Uit de praktijkvragen van sociaal werkers blijkt ook dat zij meer kennis in de praktijk nodig hebben over een specifiek onderdeel van dit samenspel: namelijk het stimuleren en verduurzamen van burgerinitiatieven.

Tot nu toe wordt te weinig gebruik gemaakt van de ervaringskennis van burgers in hun verschillende rollen. Sociaal werkers kunnen van betekenis zijn bij het versterken daarvan, als zij meer kennis over de toepassing van ervaringskennis hebben. Dan gaat het bijvoorbeeld om de ervaringskennis van cliënten in de zorg (betrokkenheid bij zorgproces, eigen regie op doelen begeleidingsplan), van familielid / naaste (hoe wordt je als naaste betrokken bij de hulp- en ondersteuning); van buurtgenoot (kennis over psycho-educatie voor buurtbewoners zodat ze goed hun burens met een zorgvraag kunnen ondersteunen), van actieve burger (die zich inzet voor zijn leefomgeving) en van burgers als drager van kennis over de samenleving.

3. Aanbevelingen/kennisimpulsen

De belangrijkste Kennisimpulsen voor sociaal werk, om de betekenis voor het laten doorklinken van de stem van de burger te versterken zijn:

- Kennis ontwikkelen en toepassen over omgaan met botsende waardenoriëntaties
- Inventarisatie van achterliggende theorieën over participatie gericht op een collectief perspectief
- Ontwikkel handelingskennis en methodieken om de politiseringsopdracht van het sociaal werk handen en voeten te geven in lokale praktijken.
- Versterk handelingskennis om samenspel te bevorderen tussen formele en informele spelers met oog voor de diversiteit van rollen en ervaringskennis van burgers.

► **Zie ook** [Schema Kennis- en Onderzoekagenda Sociaal Werk](#)

Waarom een Kennis- en Onderzoekagenda?

Hoe is het tot stand gekomen?

Kenmerkend Sociaal Werk

Maatschappelijk relevant sociaal werk

Kennisimpulsen voor Sociaal Werk

Een voorlopig einde

Bijlage: Adoptieplannen

Tot slot

Doorsnijdende kennisimpulsen

Hierboven hebben we kennisimpulsen benoemd die per vraagstuk het meeste prioriteit hebben gekregen. Daarnaast kunnen we nog een aantal overstijgende, doorsnijdende kennisimpulsen benoemen, die eveneens voortvloeien uit de praktijkvragen van de sociaal werkers en direct te verbinden zijn aan de 'unieke kenmerken' van sociaal werkers (Hoofdstuk 3).

Het gaat om de volgende:

Nabijheid	Verdiep handelingskennis voor het bereiken van moeilijke bereikbare groepen
Verbinden	Ontwikkel methodieken/werkwijzen om de schakelrol te vervullen bij interprofessioneel werken Ontwikkel en versterk handelingskennis om sociale vraagstukken bij het beleid te agenderen
Versterken	Ontwikkel verdiepende theoretische kennis over het empowerment-paradigma in sociaal werk

Reikwijdte

Ondanks de systematische werkwijze en brede betrokkenheid van de vele stakeholders, zijn er mogelijk toch blinde vlekken. De nadruk ligt op kennis waarmee sociaal werkers beter in staat zijn bepaalde sociale vraagstukken op te lossen, natuurlijk via de ondersteuning van mensen en groepen.

In het hele traject hebben we steeds scherper gekozen. Dat betekent dat er ook vraagstukken buiten beeld blijven.

De zoektocht naar concrete vraagstukken heeft ook tot gevolg dat meer algemene oorzaken voor sociale problemen onderbelicht blijven, zoals inkomensongelijkheid, of sociaaleconomische verschillen, of verschillen tussen etnische groepen. Bij de uitvoering van de kennisagenda zullen we proberen elkaar daar scherp op te houden.

Schema **Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk**

Pijlers >	Sociale samenhang ▶	Inclusie ▶	Gewone leven ▶	Stem burger ▶
Omschrijving opgave voor sociaal werkers	Het leggen van verbindingen op micro, meso en macro niveau: tussen (groepen) mensen onderling; tussen burgers en instituties	Versterken individu in relatie tot sociale omgeving en het systeem	Versterken van sociale kwaliteit	Ondersteunen van mensen, groepen en gemeenschappen bij het uitoefenen van invloed, inspraak en zeggenschap
	Bijdragen aan gemeenschapsvorming		Vinden van balans informele – formele inzet	Om kunnen gaan met meerstemmigheid en tegelijkertijd opkomen voor het zwakste belang
	Overbruggen van kloven tussen mensen die niet vanzelfsprekend met elkaar in verbinding staan.			Democratisering van het sociaal werk: d.w.z. de stem(men) en ervaringskennis van mensen, groepen en gemeenschappen gebruiken ter verbetering van het sociaal werk
Ervaren kennishiaten per thema	Werken aan gemeenschappelijkheid en verbinding	Individu versus systeem	Concept sociale kwaliteit	(Botsende) waardenoriëntaties van (groepen) mensen, professionals, instituties, overheid
	Vindplaatsen en kenmerken van gemeenschappen	Moreel afwegingskader	Netwerkgericht werken en netwerkversterking	Een collectief perspectief op participatie
	Relationele inbedding	Nieuwe zware problematiek	Opvattingen over de kracht van het gewone leven	Methodisch werken aan versterken invloed, inspraak en zeggenschap
				Het vormgeven van het samenspel (teamsport)

Waarom een Kennis- en Onderzoeksagenda?

Hoe is het tot stand gekomen?

Kenmerkend Sociaal Werk

Maatschappelijk relevant sociaal werk

Kennisimpulsen voor Sociaal Werk

Een voorlopig einde

Bijlage: Adoptieplannen

Pijlers >	Sociale samenhang ▶	Inclusie ▶	Gewone leven ▶	Stem burger ▶
Aanbevelingen specifieke kennisimpulsen	Ontwikkel kennis over nieuwe betekenisvolle gemeenschappen in de huidige tijd en hoe deze gemeenschappen zich vormen	Maak inzichten en kennis over de systeemwereld rondom de doelgroepen praktisch bruikbaar voor sociaal werkers	Theoretische kennisbasis sociale kwaliteit , plus toepassing op sociaal werk	Kennis ontwikkelen en toepassen over omgaan met botsende waardenoriëntaties
	Ontwikkel kennis over de rol van sociaal werk bij het voorkomen van desintegratie als gevolg van calamiteiten (zoals de Corona crisis)	Ontwikkel meer algemeen geldende handelingskennis over het proces van moreel afwegen	Effect onderzoek versterken sociale netwerken	Inventarisatie van achterliggende theorieën over participatie gericht op een collectief perspectief
	Het benutten van kennis over versterking van verbondenheid in een geïndividualiseerde samenleving	Zorg voor het vertalen en inpassen van kennis over GGZ- en ander specialistische problematiek in sociaal werk praktijken.	Kennis over verschillen in opvattingen kracht gewone leven	Ontwikkelen van handelingskennis en methodieken om de politiseringsopdracht van het sociaal werk handen en voeten te geven in lokale praktijken.
				Versterk handelingskennis om samenspel te bevorderen tussen formele en informele spelers met oog voor de diversiteit van rollen en ervaringskennis van burgers.
Unieke kenmerken				
Nabijheid	Verdieping handelingskennis voor het bereiken van moeilijke bereikbare groepen			
Verbinden	Het ontwikkelen van methodieken/werkwijzen om de schakelrol te vervullen bij interprofessioneel werken Handelingskennis om sociale vraagstukken bij het beleid te agenderen			
Versterken	Verdiepende theoretische kennis over het empowerment -paradigma in sociaal werk			

6

Een voorlopig einde

Duiken naar de parels van sociaal werk. Zo zou je onze zoektocht kunnen typeren om tot een Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk te komen. En hierop was onze aanpak dan ook gericht. We zochten uitdrukkelijk niet naar een volledig overzicht van kennis om sociaal werk te ondersteunen. Wij zochten naar specifieke kennisimpulsen om sociaal werkers daar waar zij van onmisbare maatschappelijke meerwaarde zijn te versterken.

Helemaal passend bij de maatschappelijke opdracht van sociaal werk, zochten we eigenlijk vooral naar betekenis voor het samenleven. De inzet is dat deze Kennis- en Onderzoeksagenda bijdraagt aan het versterken van het weefsel van de samenleving om daadwerkelijk de kansen voor iedereen om mee te doen te vergroten, door effectievere inzet van sociaal werk.

Dat sociaal werk ten goede komt aan het samenleven, en tot steun is van met name degenen die nogal eens tussen wal en schip dreigen te raken, is wel duidelijk. De Kennis- en Onderzoeksagenda geeft richting en laat zien hoe sociaal werkers nog beter kunnen worden daar waar ze meeste hebben bij te dragen.

Dit vraagt namelijk wel de nodige focus en investeringen in de kennisontwikkeling. Dat was de conclusie van de Gezondheidsraad in het rapport 'Sociaal Werk op Solide Basis' in 2014 en ook van ons. Want hoe groot de betekenis van sociaal werk ook zou kunnen zijn voor urgente samenlevingsvraagstukken, zeker nu: het is ondertussen nog steeds een van de minst door onderzoek onderbouwde beroepen binnen het sociaal domein. En de kennis die ontwikkeld

wordt is versnipperd. Kortom: de (wetenschappelijke) kennisfundering van het sociaal werk vraagt versterking (zie ook Van Regenmortel, 2020).

De Kennis- en Onderzoeksagenda is een begin. Het biedt een 'common ground' en inhoudelijke aanknopingspunten om op voort te borduren. Op allerlei manieren: via het ontwikkelen van nieuwe kennis, beter verspreiden of gericht implementeren van kennis.

Dat vraagt wel om ruimte voor professionals, om te leren en ontwikkelen, kennis te zoeken en eigen te maken of mee te doen aan onderzoeken om kennis mee te ontwikkelen. Het vraagt dus ook iets van werkgevers.

Ook bevat deze agenda een boodschap voor beleid en bestuur. Want sociaal werkers kunnen het niet alleen. Het is belangrijk dat sociaal werkers over de juiste kennis beschikken, maar minstens zo belangrijk dat zij ook in staat worden gesteld om te doen waar ze goed in zijn. Ook in dit traject hebben we veel verhalen gehoord van professionals die niet tot nauwelijks aangesproken worden op hun kennis van 'sociaal werken' en vooral ingezet worden om individuen te ondersteunen zonder verbinding te kunnen leggen met de directe en bredere (beleids)omgeving. Juist deze tijd heeft sociaal werkers nodig, werkers met professionele kennis van verbinden.

Het vervolg

Diverse stakeholders hebben aangegeven hoe ze de agenda gaan benutten in hun eigen praktijk (zie de adoptieplannen). Zodat er daadwerkelijk vanuit verschillende invalshoeken, zowel het onderwijs, als het onderzoek, als de praktijk aan versterking op kernzaken wordt gewerkt. Het traject heeft bovendien relaties en energie op geleverd om gezamenlijk de reis voort te zetten.

We kijken nu al uit naar de Agenda 2.0.

Bijlage: **Adoptieplannen Kennis- en onderzoeksagenda Sociaal Werk**

De kennis- en onderzoeksagenda is gedragen tot stand gekomen. Vele stakeholders hebben eraan meegewerkt. In gezamenlijkheid zijn er maatschappelijke vraagstukken benoemd waarvoor sociaal werk van onmisbare waarde is. We hebben ook op een rij gezet welke kennis sociaal werkers nodig hebben om juist op deze gebieden optimaal te functioneren.

Als we willen dat sociaal werk daadwerkelijk van meerwaarde is dan is het nodig daar gezamenlijk op te investeren. Te beginnen in 2021. De agenda is opgezet als een groeimodel. Het streven is de inspanningen blijvend met elkaar te verbinden en de agenda periodiek te herijken.

De volgende organisaties hebben al concreet voor ogen hoe zij de kennis- en onderzoeksagenda willen gaan 'adopter', en wie en wat ze er voor nodig hebben.

1. De beroepsvereniging van professionals in sociaal werk (BPSW)

... Dit adoptie plan laat zien dat ik/wij een bijdrage wil(len) leveren aan de uitvoering van de agenda.

... Mijn organisatie

De beroepsvereniging van professionals in sociaal werk (BPSW)

... Hecht belang aan deze agenda omdat

De onderwerpen (de vier 'pijlers') van de kennisagenda voorzien in een behoefte bij sociaal werkers. Veranderingen in het werkveld zijn sinds de decentralisaties in een stroomversnelling gekomen die geen gelijke tred hield met de daarvoor benodigde kennisontwikkeling. Er een grote behoefte is aan nieuwe kennis die bijdraagt aan de professionalisering van - en beroepsinnovatie van sociaal werkers die in hun dagelijkse werk met de vier pijlers te maken krijgen. Het Nederlandse sociaal werk heeft daarbij vergeleken bij het internationale sociaal werk nog een inhaalslag te doen om praktijken te ontwikkelen waarin nieuwe kennis voor professionals ontwikkeld wordt.

... En heeft de ambitie om zich het komende jaar in te zetten voor de volgende onderdelen van de agenda

De BPSW ziet een aantal kansen om bij te dragen aan de Agenda. De opbrengsten van de vier pijlers van de kennisagenda ('versterken sociale samenhang', 'inclusie van kwetsbaren', 'herstel van het gewone leven' en 'de stem van de burger/cliënt benutten') zijn allen zeer relevant voor een uitwerking in scholing en training om implementatie in de praktijk te bevorderen.

- het ontsluiten van nieuwe kennis voor professionals in scholing, training, publicaties en communicatie.
- professionals laten participeren in de ontwikkeling van nieuwe kennis middels de Agenda.

... De concrete stappen die we gaan zetten zijn

- Nieuwe kennis die de vier pijlers opleveren actief implementeren bij professionals middels scholing, training.
- Nieuwe kennis ontsluiten met een mediastrategie: publicaties in ons vakblad Sociaal Werk, onze digitale kanalen en de ontwikkeling van kennisdossiers.

... We zouden graag samenwerken met

Branche- en beroepsorganisaties, kennisinstituten, lectoren platform sociaal werk, onderwijs in sociaal werk (mbo, Ad Sfd, hbo en master).

... Om dit te realiseren hebben we ook nog het volgende nodig

De BPSW denkt dat de unieke samenwerking die nu met alle betrokken organisaties is gerealiseerd voor het vervolg vorm gegeven kan worden in een stuurgroep die borgt dat we deze unieke samenwerking voor de kennis- en onderzoeksagenda op succesvolle wijze kunnen voortzetten. De BPSW neemt als belangrijke vertegenwoordiger van en brug naar de professionals in sociaal werk graag deel in deze stuurgroep.

2. de Academische Werkplaats Sociaal Werk (AWSW) van Tranzo Tilburg University

... Dit adoptie plan laat zien dat wij een bijdrage willen leveren aan de uitvoering van de agenda.

... Mijn organisatie

is de Academische Werkplaats Sociaal Werk (AWSW) van Tranzo Tilburg University – TSB, met hoogleraar Tine Van Regenmortel, gefinancierd door de Stichting Sociaal Werk. Academische werkplaatsen zijn duurzame samenwerkingsverbanden tussen de universiteit en praktijkinstellingen op basis van een langdurend onderzoeksprogramma. Binnen de AWSW werken we in co-creatie samen met diverse sociaal werk organisaties (bv. Sterker, ContourdeTwern) en diverse hogescholen (bijkvoorbeeld HAN, Hogeschool van Amsterdam, Hogeschool van Utrecht, CHE). De science practitioners, professionals die deels werken in de praktijk en deels binnen de universiteit, spelen in de academische werkplaatsen een centrale rol. Zij doen (promotie) onderzoek waarbij de onderzoeksvragen komen vanuit de praktijk en de resultaten een meerwaarde zijn voor zowel de wetenschap als de praktijk. Motto is: 'to prove & to improve'. Kenmerkend hierbij is dat meerdere kennisvormen - die we gelijkwaardig achten - met elkaar worden gekruist: de wetenschappelijke kennis, praktijkkennis (professionals, ook management en beleid) en de ervaringskennis van de burger. Empowerment is het centrale denk- en handelingskader van de AWSW met als overkoepelende onderzoeksvraag: *Hoe kan sociaal werk (kwetsbare) burgers versterken en opnieuw verbinden met de samenleving? Wat vraagt dit van professionals, organisaties, beleid, de samenleving?*

... Hecht belang aan deze agenda omdat

de visie en centrale vraagstukken met concrete kennisthema's en -impulsen nauw aansluiten bij de onze. De missie van de Leerstoel Sociaal Werk en de AWSW is om sociaal werk te versterken en te professionaliseren door te werken aan de verdere academisering van sociaal werk (Van Regenmortel, 2020¹). Verwetenschappelijking en professionalisering van sociaal werk gaan hand in hand. Doordat we extra aandacht hebben voor de stem van de meest kwetsbare burgers (bv. mensen in armoede, dak- en thuislozen, mensen met een psychische kwetsbaarheid of mentale beperking, multi-probleemgezinnen, kwetsbare jongeren of ouderen), dragen we ook bij tot de vermenschlijking van sociaal werk. Het ultieme doel van het onderzoek dat we verrichten is te komen tot een meer sociaal rechtvaardige, warme en inclusieve samenleving waarbij elke burger volwaardig en op maat kan participeren en een hoogst mogelijke kwaliteit van leven kent. Wij omschrijven sterk sociaal werk met de 4 V's van Versterken, Verbinden, Vertrouwen en Verzetten (vanuit de mensenrechtenbenadering).

We hebben een uitgebreid netwerk met praktijk-, onderwijs- en kennisinstellingen (bv. Movisie), ook met werkgevers (bv. Sociaal Werk Nederland) en beleidsactoren zodat kennis niet enkel beter wordt verspreid en goed wordt doorvertaald, maar ook echt wordt gebruikt en impact heeft op de praktijk en samenleving.

1. Van Regenmortel T. (2020). Bouwen aan een wetenschappelijke basis voor sterk sociaal werk. Onderzoek dat er toe doet! Oratie voor de aanvaarding van het ambt van (bijzonder) hoogleraar Sociaal Werk, Tilburg University, 2 oktober 2020.

... En heeft de ambitie om zich het komende jaar in te zetten voor de volgende onderdelen van de agenda

Onze onderzoeksagenda heeft vele gemeenschappelijkheden met deze voorliggende agenda. Verschillende (PhD)onderzoeken lopen reeds op een aantal deelthema's: bv. pijler 2 inclusie: onderzoek naar maatschappelijke kwetsbaarheid of een onderzoek naar wonen in de wijk van mensen met een GGZ-problematiek of pijler 4 bevorderen sociale samenhang: onderzoek naar de methode vangnetwerken en pijler 3: versterken van het gewone leven: onderzoek naar meidenwerk en onderzoek naar jongerenwerk (met belang van preventie bij kwetsbare jongeren).

Ambities om op in te zetten:

- Inclusie kwetsbare burgers: ontwikkeling methoden (bv. integraal werken, maatwerk, outreaching) en evaluatieonderzoek
- Stem van burgers versterken: methodisch werken en samenspel formele en informele zorg (bv. werken met ervaringsdeskundigen, participatie op diverse niveaus)
- Thema armoede en schulden
- Theoretische onderbouwing en analyse en doorvertaling van centrale concepten voor sterk sociaal werk als bv. sociale kwaliteit, empowerment, agency, inclusie
- Sociaalwerkonderzoek: wat en hoe

... De concrete stappen die we gaan zetten zijn

- Verder aansluiten bij de betrokken stakeholdersgroep
- Zoeken naar financiering voor nieuwe (PhD)onderzoeksprojecten en gerichte allianties aangaan of bestaande netwerken verder versterken
- Bekendmaking lopend of afgesloten onderzoek i.s.m. diverse stakeholders

... We zouden graag samenwerken met o.a.

- HAN: Lisbeth Verharen: sociale kwaliteit
- Movisie: Saskia Keuzenkamp: ervaringsdeskundigen binnen sociaal werk, armoede.
- VU Amsterdam: Tineke Abma: participatie en participatief onderzoek, empowerment kwetsbare ouderen
- Hogeschool Utrecht: praktijkgericht onderzoek, sociale innovatie (J.P. Wilken, Daan Andriessen, Roelof Ettema)

... Om dit te realiseren hebben we ook nog het volgende nodig

- Structurele financiering Academische Werkplaats(en) Sociaal Werk (en structurele Leerstoel Sociaal Werk)
- Valorisatiemanagers sociaal werk (van bij start onderzoek, niet op het einde)

3. Movisie

... Dit adoptie plan laat zien dat ik/wij een bijdrage wil(len) leveren aan de uitvoering van de agenda.

... Mijn organisatie

Movisie

... Hecht belang aan deze agenda omdat

Het voor het realiseren van een duurzame positieve verandering voor mensen in kwetsbare posities van groot belang is gebruik te maken van kennis over wat werkt voor wie en onder welke omstandigheden. Samen met en in de praktijk ontwikkelen we kennis en stimuleren we brede toepassing daarvan. Onder de vele actoren met wie wij daarbij optrekken vervullen sociaal werkers en hun organisaties een cruciale rol. De agenda identificeert de unieke en onmisbare bijdrage van het sociaal werk, die met name is gericht op het bevorderen en versterken van: sociale samenhang, inclusie, de inzet van informele

hulpbronnen (versterking van de sociale basis) en het burgerperspectief. Op al deze vraagstukken is sprake van kennishiaten en onderbenutting van beschikbare kennis. De agenda richt de aandacht daarop en helpt kennisinstellingen bij het maken van keuzes voor de werkplannen.

Een mooie bijvangst van deze agenda is nog dat met het identificeren en uit-eenrafelen van de unieke rol van het sociaal werk de 'common ground' van het sociaal werk meer expliciet is gemaakt. Dat kan bijdragen aan een steviger positionering.

... En heeft de ambitie om zich het komende jaar in te zetten voor de volgende onderdelen van de agenda

De agenda is heel breed en veelomvattend en in feite kan Movisie op alle onderdelen een bijdrage leveren. Uitzondering zijn de meer fundamenteel (wetenschappelijke) vragen, aangezien wij ons vooral richten op leren en kennisbenutting in de praktijk. De opdracht vanuit de instellingssubsidie aan Movisie is (net als de opdracht aan onze KAMZO-partners) het verzamelen, valideren, verrijken en verspreiden van kennis. Gedurende onze jaarlijkse cyclus van programmering van het VWS-werkprogramma bepalen wij met input van VWS en tal van stakeholders onze speerpunten voor het komende jaar. Ons werkprogramma voor 2021 is reeds ingediend. Het bevat volop aanknopingspunten om bij de agenda aan te sluiten.

Een specifiek punt van aandacht betreft de vraag wat er met de kennis- en onderzoeksagenda gaat gebeuren. Dat zal afhangen van de wijze waarop tal van instellingen onderdelen hiervan adopteren en welke mogelijkheden en beperkingen zij daarbij hebben. Om te voorkomen dat de agenda een 'papieren tijger' blijft, gaan wij graag met VWS in gesprek over de mogelijkheid om vanuit het flexibel budget van de instellingssubsidie - aansluitend op ons programma Effectiviteit en Vakmanschap - volgend jaar te monitoren hoe deze adoptie in de praktijk vorm krijgt.

Waarom een Kennis- en Onderzoeksagenda?

Hoe is het tot stand gekomen?

Kenmerkend Sociaal Werk

Maatschappelijk relevant sociaal werk

Kennisimpulsen voor Sociaal Werk

Een voorlopig einde

Bijlage: Adoptieplannen

... De concrete stappen die we gaan zetten zijn

De agenda is op 26 november jl. in concept aan ons gepresenteerd. Wij zullen in het overleg met onze programmaleiders en programmateams bespreken welke onderdelen van de agenda wij in 2021 (samen met anderen) zullen oppakken. Enkele voorbeelden die in de agenda zijn genoemd waarvan nu al valt op te merken dat we daar zeker een rol zullen vervullen zijn: de impact van de coronacrisis op de sociale kwaliteit, versterking van de rol van ervaringskennis en -deskundigheid en het versterken van de sociale basis.

Daarnaast zullen we via diverse Movisie-kanalen een bijdrage leveren aan brede ontsluiting van kennisproducten die anderen uitbrengen in aansluiting op deze kennis- en onderzoeksagenda.

... We zouden graag samenwerken met

Iedereen die een bijdrage wil leveren aan duurzame positieve verandering voor mensen in kwetsbare posities.

... Om dit te realiseren hebben we ook nog het volgende nodig

Vooralsnog zijn er tal van mogelijkheden om een eigen bijdrage te leveren vanuit onze instellingssubsidie. Uiteraard kunnen wij nooit alle vragen (alleen) oppakken. Het zou goed zijn als er volgend jaar een overzicht komt over hoe en door wie de kennis- en onderzoeksagenda wordt opgepakt. Dat kan mede richting geven aan onze verdere programmering en input leveren voor agendering van wat er nog meer nodig is.

Om bij te kunnen dragen aan het breder verspreiden van kennisproducten die verband houden met de kennis- en onderzoeksagenda is het van belang te weten wie wat van de agenda oppakt.

4. Het landelijk Platform Lectoren Sociaal Werk

... Dit adoptie plan laat zien dat wij een bijdrage wil(len) leveren aan de uitvoering van de agenda.

... Mijn organisatie

Het landelijk Platform Lectoren Sociaal Werk

.... Hecht belang aan deze agenda omdat

Het van belang is dat er samenhang komt in kennisvraagstukken, waarbij er regie wordt gevoerd op impulsen aan kennisontwikkeling in het sociaal werk, zowel binnen zorg, jeugd als welzijn en samenleving en er samengewerkt wordt in de kennisontwikkeling om zo, in Nederland, vorm te geven aan de ontwikkeling van sociaal werk als academische discipline. Dit is nodig voor de professionalisering, positionering en profilering van de beroepsuitoefening van sociaal werkers.

... En heeft de ambitie om zich het komende jaar in te zetten voor de volgende onderdelen van de agenda

Het Platform lectoren sociaal werk is bereid zitting te nemen in de wetenschappelijke raad-in-oprichting om zo bij te dragen aan de samenhang en actualisering van de kennis- en onderzoeksagenda. Aanvullend vragen wij onze individuele leden - lectoren sociaal werk - om hun kennisontwikkeling (programmering van hun onderzoeksprojecten) af te stemmen op deze kennis- en onderzoeksagenda en bieden wij in platform overleggen de mogelijkheid om de onderzoeksprogrammering af te stemmen.

... De concrete stappen die we gaan zetten zijn

Een bijdrage te leveren aan kennisontwikkeling op het gebied van sociaal werk, alsmede kennisuitwisseling en kennisoepassing ten behoeve van het verbeteren van de uitvoering van het sociaal werk, de opleidingen sociaal werk en de lokale, regionale en landelijke beleidsvorming.

... We zouden graag samenwerken met

Landelijk werkt het Platform Lectoren Sociaal Werk samen met o.a. de BPSW, het SAC/LOO, Sociaal Werk Nederland, Werkplaats Sociaal Domein, academische werkplaats Sociaal Werk Tranzo.

Regionaal werken de individuele lectoren in het landelijk Platform Sociaal werk samen met de regionale Werkplaatsen Sociaal domein, Academische Werkplaatsen jeugd, beroepsopleidingen sociaal werk en met regionale organisaties voor sociaal werk.

... Om dit te realiseren hebben we ook nog het volgende nodig

Een via ZonMW aangestuurd en door VWS ondersteund landelijk onderzoeksprogramma sociaal werk.

5. Sociaal Werk Nederland

... Dit adoptie plan laat zien dat ik/wij een bijdrage wil(len) leveren aan de uitvoering van de agenda.

... Mijn organisatie

Sociaal Werk Nederland

... Hecht belang aan deze agenda omdat

professionals en management van sociaalwerkorganisaties het eigen handelen gericht, gefundeerd en doelmatig willen inzetten, met een zo groot mogelijk effect voor bewoners.

De agenda draagt bij aan de onderbouwing van de impact en effectiviteit van het sociaal werk en de rol die sociaal werk heeft in oplossen van maatschappelijke vraagstukken. En het draagt bij aan doorontwikkeling van het sociaal werk, door het profiteren van (toegepaste) wetenschappelijke kennis in de praktijk.

... En heeft de ambitie om zich het komende jaar in te zetten

voor de gehele agenda.

... De concrete stappen die we gaan zetten zijn

- Als 'kennismakelaar' relevant onderzoek ontsluiten voor onze leden, via onze website, congressen en bijeenkomsten
- Sociaalwerkorganisaties stimuleren zodat kennis benut wordt en de sector daadwerkelijk doet wat werkt, ook via het arbeidsmarktplatform FCB en het dataprogramma van Sociaal Werk Nederland.
- Ruimte voor professionals, om te leren en ontwikkelen verankeren in de cao.
- Agenderen van (kennis)vragen vanuit signalen van onze achterban
- Podium geven aan 'wetenschappelijke ambassadeurs' richting onze achterban, stakeholders en politiek
- Sponsoring van de leerstoelen van de Academische werkplaats bij Tranzo en de Marie Kamphuis Stichting

... We zouden graag samenwerken met

Kennisinstituten, leerstoelen, beroepsverenigingen, opleidingen, MKB Nederland en SBO.

... Om dit te realiseren hebben we ook nog het volgende nodig

Experimenten, proeftuinen en ontwikkeltrajecten met steun van de overheid, waarin de waarde van bestaande inzichten wordt getest, nieuwe nog ontbrekende kennis wordt ontwikkeld, en/of in beleid en aanpak wordt geïmplementeerd. Kennis moet een plek krijgen in het handelen van professionals. Kortom: wat nodig is, zijn ook plannen en budget voor implementatie.

Waarom een Kennis- en Onderzoeksagenda?

Hoe is het tot stand gekomen?

Kenmerkend Sociaal Werk

Maatschappelijk relevant sociaal werk

Kennisimpulsen voor Sociaal Werk

Een voorlopig einde

Bijlage: Adoptieplannen

6. het Landelijk Opleidings Overleg Sociaal Work (Hbo-bacheloropleidingen)

... Dit adoptie plan laat zien dat wij een bijdrage wil(len) leveren aan de uitvoering van de agenda.

... Mijn organisatie

Landelijk opleidingsoverleg Social Work (bacheloropleiding SW)

... Hecht belang aan deze agenda omdat

De Social Work opleidingen willen een robuuste kennisbasis aanbieden aan hun studenten. Het landelijke opleidingsprofiel, en de kennisbasis die daarin beschreven is, is daar bij leidend. Ter aanvulling hierop biedt de kennis- en onderzoeksagenda Sociaal werk zicht op welke kennis er is ten aanzien van maatschappelijk relevante vraagstukken, welke kennishiaten er zijn, zowel in praktijk als in onderwijs, en biedt het mogelijkheid om in samenwerking met praktijk en kennisinstututen zoals de lectoraten die kennis te ontwikkelen. Tevens helpt de agenda ons in het beter benoemen van het 'generieke' profiel van de sociaal werker (in tegenstelling tot de meer specifieke profielen binnen de opleiding).

... En heeft de ambitie om zich het komende jaar in te zetten voor de volgende onderdelen van de agenda

We herkennen de thema's uit de landelijke kennis- en onderzoeksagenda. Bij het vormgeven van het onderwijs zien we deze thema's als aanvullend op de kennisbasis uit het opleidingsprofiel. Sterk aan de agenda is dat het beroep van de Sociaal werker in een drietal kenmerken benoemd wordt, deze zullen wij meenemen in de implementatiegroep Opleidingsprofiel Social Work die dit studiejaar (geïnitieerd vanuit het Landelijk opleidingsoverleg) is gestart. Hoe de thema's van de agenda de curricula van de opleidingen kunnen versterken, wordt tevens meegenomen in deze implementatiegroep.

... De concrete stappen die we gaan zetten zijn

De agenda is in een Loo SW bijeenkomst onder de aandacht gebracht van alle opleidingen SW. Tevens geven wij deze mee aan de implementatiegroep opleidingsprofiel SW.

... We zouden graag samenwerken met

De verschillende opleidingen SW hebben verschillende behoeften ten aanzien van samenwerking met lectoraten hierin.

... Om dit te realiseren hebben we ook nog het volgende nodig

Prioritering is belangrijk: de verschillende opleidingen zijn curricula aan het herzien naar aanleiding van het nieuwe opleidingsprofiel, daarnaast spelen er zaken als flexibilisering onderwijs, internationalisering, interprofessionele samenwerking... het is lastig om prioritering aan te brengen. Verder is er behoefte aan meer aandacht in de agenda voor het kritische, politiserende aspect van sociaal werk; het handelingsrepertoire van de sociaal werker (als aanvullend op kennis) en de complexiteit van sociaal werk.

7. de Associatie Werkplaatsen Sociaal Domein (AWSD)

... Dit adoptie plan laat zien dat wij een bijdrage wil(len) leveren aan de uitvoering van de agenda.

... Mijn organisatie

De Associatie Werkplaatsen Sociaal Domein (AWSD) is een samenwerkingsverband van 15 lokaal of regionaal georganiseerde Werkplaatsen Sociaal Domein (WSD). Elke werkplaats is een samenwerkingsverband van werkveld, gemeenten, opleidingen sociaal werk, onderzoeksgroepen of instellingen die samenwerken op basis van een kennisagenda. De werkplaatsen worden geco-

ordineerd door een lector. De volgende activiteiten zijn kenmerkend voor de lokale werkplaatsen:

- Onderzoek en Ontwikkeling
- Ontsluiten van kennis
- Ontmoeting als middel voor delen van kennis en ervaring
- Opleiding: input voor initieel onderwijs en leven lang leren, aansluitend bij wat de arbeidsmarkt in het sociaal domein nodig heeft
- Ondersteuning van lokale ontwikkelingen en implementatie van kennis en werkwijzen

De kracht van de werkplaatsen is dat het regionale broedplaatsen voor onderzoek en praktijkleren rond het sociaal domein zijn. De werkplaatsen hebben zich landelijk met elkaar verbonden in de associatie werkplaatsen sociaal domein. Het doel van deze landelijke samenwerking is om te komen tot kennisdeling, kennis landelijk beschikbaar en toegankelijk te maken en samenwerking aan te gaan met landelijke kennisinstututen, onderwijsplatforms en andere landelijke partijen. Ook voor de ASWD is een kennisagenda opgesteld waarin de lokaal ontwikkelde kennis landelijk met elkaar verbonden wordt.

... Hecht belang aan deze agenda omdat

de agenda de vinger legt op de maatschappelijke opgaven waar inwoners, gemeenten instellingen en sociaal werkers voor staan, inzichtelijk maakt wat hierin van het sociaal werk verwacht mag worden en welke kennis ontwikkeld is of ontwikkeld moet worden om deze maatschappelijke opgaven tegemoet te treden. De agenda sluit aan bij de kennisagenda's die wij regionaal en landelijk hebben opgesteld voor onze eigen activiteiten, maar biedt ook nieuwe perspectieven en inspiratie. Bovendien helpt een agenda als deze om kennis met elkaar te verbinden. De agenda accentueert op een aantal terreinen het belang van collectiviserend werken, zowel bij het stem geven, bij het formuleren van collectieve preventieve sociale oplossingen voor individuele vraag-

stukken en bij samenleefvraagstukken. Dat zien wij ook als een belangrijke ontwikkeling, naast het ook nog steeds belangrijke spoor van casework/ individuele ondersteuning.

... heeft de ambitie om zich het komende jaar in te zetten voor de volgende onderdelen van de agenda

Landelijk hebben wij voor de komende tijd vier speerpunten gekozen (armoede, versterking sociale basis, ervaringsdeskundigheid, lerende praktijken) waarin wij de kennis die wij regionaal ontwikkelen en ontwikkeld hebben samenbrengen. Deze kennis sluit aan op hoofdthema's uit de kennisagenda sociaal werk. Door de projecten die wij doen meer nadrukkelijk in het perspectief van deze agenda te plaatsen dragen wij bij aan de realisatie van deze agenda en verbinden wij deze agenda met concrete projecten in onze werkplaatsen.

... De concrete stappen die we gaan zetten zijn

1. De kennis die wij ontwikkelen en beschikbaar stellen zullen wij nadrukkelijk verbinden met de kennisagenda. Op deze manier wordt ook navolgbaar welke bijdrage wij leveren aan de kennisontwikkeling die beoogd wordt met deze agenda.
2. Door dit te doen kunnen er makkelijker allianties met andere kenniscentra tot stand komen, waarbij wij vooral (reflectie op) de lokale praktijk in kunnen brengen.

... We zouden graag samenwerken met

Wij zien de pas opgerichte Werkplaatsen Jeugd als belangrijke partners op het gebied van een aantal vraagstukken (zoals gewone leven, armoede en inclusie). Ook Pharos kan hierin een belangrijke partner zijn. Bij het vraagstuk over sociale samenhang en nieuwe gemeenschappen denken we bijvoorbeeld aan een partij als KIS als partner, maar ook aan partners buiten de sociale pijler, zoals Platform 31. Bij ervaringsdeskundigheid werken wij graag samen met de

nieuwe AD-opleidingen in het HBO die aan het ontstaan zijn. Naast deze en andere partijen (zoals het MBO en de Universiteiten) in de kennisinfrastructuur van sociaal werk, werken wij ook graag samen met sociaal werkers zelf.

... Om dit te realiseren hebben we ook nog het volgende nodig

Om de kennis rond de kennisagenda in kaart te brengen moet er een beheerder en/of ambassadeur van deze agenda komen die de her en der ontwikkelde kennis bij elkaar brengt en waar nuttig actief verbinding maakt tussen kenniscentra. Dit sluit aan bij wat Movisie doet. De kennisagenda kan hierbij stimulerend werken.

8. Hogeschool Saxion, Academie Mens en Maatschappij

... Dit adoptie plan laat zien dat ik/wij een bijdrage wil(len) leveren aan de uitvoering van de agenda.

... Mijn organisatie

Hogeschool Saxion, Academie Mens en Maatschappij

... Hecht belang aan deze agenda omdat

Het is een *kennis- en onderzoekagenda*. Het gaat om de erkenning van sociaal werk dat het een beroep en een academische discipline is. Hiermee wordt een eerste stap (als groeimodel) gezet om ook in Nederland academische discipline te ontwikkelen en ontwikkelde kennis voor sociaal werk als beroep te bundelen en voor beroepspraktijk te ontsluiten, om zo ook kenniscomponent EBP voor sociaal werk invulling te geven en een bijdrage te leveren aan de verdere professionalisering van het beroep. Het samenvoegen van 3 HSS opleidingen naar één Social werk opleiding was een reactie op een aantal adviezen, o.a. die van de Gezondheidsraad: 'verdere professionalisering met een volwaardig

kennis systeem als fundament'. Zie opleidingsdocument SW (blauwe boekje) pag. 2. Deze Agenda gaat ook om kennisontwikkeling van het beroep.

... En heeft de ambitie om zich het komende jaar in te zetten voor de volgende onderdelen van de agenda

Binnen de academie Mens en Maatschappij is gekozen voor een 4-tal speerpunten namelijk:

- Human Tech Minded Professional
- Veerkracht
- Mensenrechten
- Armoede

Komend jaar wordt gekeken hoe de nieuwe Onderzoek, en Kennis Agenda zich verhoudt tot deze speerpunten, wat daarover wordt genoemd en hoe de agenda ingezet kan worden ten aanzien van deze speerpunten.

... De concrete stappen die we gaan zetten zijn

- De agenda presenteren en actief onder de aandacht brengen binnen de Academie Mens en maatschappij zoals
- MT
- Curriculumcommissie
- Opleidingscommissie/studenten?
- Onderwijsontwikkelaars (docenten) Project Social Work 2.0
- Lectoraten Social Work en Technology, Health and Care
- SPS (Saxion Parttime School)

Om vervolgens met bovenstaande stakeholders te kijken naar het versterken van onderdelen zoals:

- Meer inzetten op vragen voor EBP opleiden;
- Docenten toerusten verzamelde kennis en bij lopende onderzoeksprojecten betrekken zodat beschikbare kennis landt in het curriculum

- Het bachelor onderwijs vragen om aangesloten lectoraten (Social Work), onderzoek conform agenda te doen
- Naast inzet op de kennisbasis, ook extra inzetten op andere professionaliseringsvraagstukken, reflectie, gedragscodes (beroepsethiek), vereniging, kwaliteitsborging (registratie), leven lang leren e.d.
- Het is van belang, voor de brede basis van het beroep social worker dat docenten juist vanuit die brede kennisbasis hun specifieke 'vak' gaan positioneren. Vooral door docenten te laten participeren in de kennis en onderzoeksagenda in plaats van alleen kennis te vinden/te consumeren

.... We werken reeds volop samen met onderstaande partijen en zouden ten aanzien van deze Agenda graag samenwerken met cq samenwerking willen intensiveren:

- Andere hogescholen;
- Lectoren in samen uitvoeren onderzoek
- LOO / SAC
- Stem hebben in organisatie die opdracht krijgt beschikbare kennis te ontsluiten en verspreiden

Hier is vooral nodig dat we meer samen optrekken vanuit ieders eigen expertise, meer de krachten van de diverse samenwerkingsverbanden bundelen om tot een gemeenschappelijk doel te komen. En die ligt oa op het eerder genoemde 'verdere professionalisering (en positionering) met een volwaardig kennis systeem als fundament'

.... Om dit te realiseren hebben we ook nog het volgende nodig

- Geld voor uitvoeren onderzoeksprogramma
- Infrastructuur voor *up to date* houden programma
- Infrastructuur waar beschikbare kennis wordt ontsloten (landelijk) in terminologie passend bij beroep sociaal werk
- Waarschijnlijk zijn er niet zozeer nieuwe infrastructuren nodig, maar moeten zullen we deze meer dienen te ordenen en (integraal) toegankelijk maken voor zowel onderzoek als onderwijs als professional
- Een op de agenda gebaseerde samenvatting, brochure, factsheet/ infographic en/of presentatie om een 1^e indruk te geven, waarna docenten, studenten de agenda kunnen gaan lezen.

Tot slot

Deze stakeholders nemen nu al de verantwoordelijkheid voor het vervolg. Met hun initiatieven gaan we in ieder geval samen verder. Vele andere stakeholders hebben aangegeven om ook nauw betrokken te willen blijven.

Colofon

Aan de totstandkoming van de agenda hebben velen meegewerkt. Ze zijn actief bij de volgende organisaties/netwerken, en droegen soms namens dezen bij en soms op persoonlijke titel:

Movisie, BPSW, Sociaal Werk Nederland, Lectorenplatform Sociaal Werk, Werkplaatsen Sociaal Domein, Divosa, verschillende gemeenten, verschillende welzijnsorganisaties, het ministerie van VWS, opleidingen voor Sociaal Werk in het Hbo en het Mbo, Tranzo (academische werkplaats Sociaal Werk), BVJong, DIVOSA, GGZ-Nederland, FCB, ACTIZ, Jeugdzorg Nederland, SAM, BCMB, buurtplein, Regieorgaan SIA, LOC, LSA, en verschillende ervaringsdeskundigen Met dank aan iedereen die eraan mee heeft gewerkt.

Hoofdstuk 1 en 2 zijn eerder als artikelen over de Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk verschenen op www.movisie.nl.

Auteurs: Erna Hooghiemstra, onafhankelijk projectleider, en Mariël van Pelt, Movisie.

Eindredactie: Paul van Yperen, Communicatie Movisie.

Vormgeving: ontwerp bureau Suggestie & Illusie.

Beeld: 123RF

Utrecht, december 2020.

© Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken

www.movisie.nl

www.ernaHooghiemstra.nl

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Deze publicatie is gemaakt in opdracht van het ministerie van VWS.

Waarom een Kennis- en
Onderzoeksagenda?

Hoe is het tot
stand gekomen?

Kenmerkend
Sociaal Werk

Maatschappelijk
relevant sociaal werk

Kennisimpulsen
voor Sociaal Werk

Een voorlopig
einde

Bijlage:
Adoptieplannen